

Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslain 1 luvun 11 §:n ja 32 luvun 11 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslakia. Ehdotetuilla lainsäädäntömuutoksilla pantaisiin täytäntöön rahanpesun torjumista rikosoikeudellisin keinoin koskeva direktiivi. Suomen lainsäädäntö täyttää jo pääosin direktiivin velvoitteet.

Omalla rikoksella saatuun omaisuuteen tai hyötyyn kohdistuvan rahanpesun eli niin sanotun itsepesun rangaistavuuden alaa laajennettaisiin nykyisestä eräisiin rahanpesun tunnusmerkistöissä määriteltyihin tekoihin ja niiden yritykseen.

Eräitä rikoksia pidettäisiin rahanpesun tai törkeän rahanpesun esirikoksina niiden tekovaltion laista riippumatta.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan viimeistään 3.12.2020, jolloin direktiivi on viimeistään pantava täytäntöön.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	4
1 Asian tausta ja valmistelu	4
1.1 Tausta	4
1.2 Valmistelu	5
1.2.1 Direktiivin valmistelu.....	5
1.2.2 Hallituksen esityksen valmistelu.....	5
2 Direktiivin tavoitteet ja pääasiallinen sisältö	6
3 Nykytila ja sen arviointi.....	7
3.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	7
3.2 Direktiivin sisältö ja suhde Suomen lainsäädäntöön.....	8
3.2.1 Tuottamuksellinen rahanpesu	14
3.2.2 Esirikoksen selvittämisaste	15
3.2.3 Ulkomailla tehty esirikos.....	15
3.2.4 Itsepesu.....	17
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	31
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	31
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	32
4.2.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset	32
4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	32
4.2.3 Taloudelliset vaikutukset	33
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	34
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	34
5.1.1 Vastaanottamista, hallussapitoa ja käyttöä koskevat tarkoitustahallisuusedellytykset	34
5.1.2 Itsepesu.....	36
5.2 Muiden jäsenvaltioiden suunnittelemat tai toteuttamat keinot.....	37
6 Lausuntopalaute.....	38
6.1 Yleisesti lausunnoista.....	38
6.2 Itsepesun syyksiluettavuus	38
<i>Itsepesun rangaistavuuden alan laajentaminen</i>	38
<i>Itsepesun yksiköiminen ja vanhentuminen</i>	40
6.3 Tarkoitustahallisuus	41
6.4 Ulkomailla tehty esirikos	41
7 Säännöskohtaiset perustelut	41
Rikoslaki	41
1 luku. Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta.....	41
32 luku. Kätkemis- ja rahanpesurikoksista	42
8 Voimaantulo	45
9 Toimeenpano ja seuranta	45
10 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	46
10.1 Hyväksyttävyyys- ja suhteellisuusvaatimus.....	46
10.2 Laillisuusperiaate	47
LAKIEHDOTUS	49
Laki rikoslain 1 luvun 11 §:n ja 32 luvun 11 §:n muuttamisesta	49

HE 183/2020 vp

LIITE	51
RINNAKKAISTEKSTI.....	51
Laki rikoslain 1 luvun 11 §:n ja 32 luvun 11 §:n muuttamisesta	51

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Ehdotetulla lailla saatettaisiin Suomen lainsäädäntö vastaamaan vaatimuksia, jotka rahanpesun torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä (EU) 2018/1673, jäljempänä *direktiivi*, säädetään. Direktiivissä on vähimmäisvelvoitteet rahanpesuna rangaistavien tekojen määrittelemisestä ja niiden rangaistuksista.

Rahanpesulla tarkoitetaan rikollisesta toiminnasta lähtöisin olevaan omaisuuteen kohdistuvia tekoja, kuten muuntamista tai siirtämistä lailliseen tai näennäisesti lailliseen taloudelliseen toimintaan, joilla omaisuuden todellinen alkuperä peitetään tai häivytetään. Rahanpesu on liitännäinen teko, joka edellyttää aina niin sanottua esirikosta, jolla saatuun omaisuuteen tai hyötyyn rahanpesutoimet kohdistuvat. Rahanpesulla pyritään yleensä mahdollistamaan varojen riskitön käyttö, ja rahanpesu voi olla keino palauttaa rikoksella hankitut varat takaisin lailliseen tai laitomaan toimintaan. Rahanpesun kriminalisoinnin tavoitteena on estää hyötyminen rikoksella saaduista tuloista ja varoista. Rahanpesu muodostaa uhan lailliselle taloudelle, jota kriminalisoinnilla pyritään suojaamaan. Rahanpesua koskevia kriminalisointeja pidetään tarpeellisina erityisesti kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden sekä siihen liittyvien rahanpesutekojen torjumiseksi (HE 53/2002 vp, s. 18, HE 138/2011 vp, s. 3).

Direktiivi korvaa rahanpesusta, rikoksentekevälaineiden ja rikoksen tuottaman hyödyn tunnistamisesta, jäljittamisestä, jäädyttämisestä tai takavarikoimisesta ja menetetyksi tuomitsemisesta tehdyn puitepäätöksen 2001/500/YOS, jäljempänä *rahanpesupuitepäätös*, siltä osin kuin se koskee rahanpesurikoksia.

Direktiivissä oleva rahanpesun määritelmä perustuu pitkälti aikaisempiin kansainvälisiin säädöksiin sekä OECD:n alaisen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastaisen toimintaryhmä Financial Action Task Force'n, jäljempänä FATF, suosituksiin. Direktiivissä on myös näitä pidemmälle meneviä velvoitteita. Ne koskevat muun muassa rikoksista säädettäviä seuraamuksia, lainkäyttövaltaa ja rikostutkintakeinoja. Direktiivin velvoitteet ovat aikaisempiin oikeudellisesti velvoittaviin kansainvälisiin säädöksiin nähden laajempia myös sen vuoksi, ettei niiden täytäntöönpanosta voi poiketa jäsenvaltion oikeusjärjestelmän perusteisiin liittyvistä syistä. Tämä laajentaa asiallisesti muun muassa itsepesun kriminalisointia koskevaa velvoitetta.

Suomen lainsäädäntö täyttää jo nykyisin pitkälti direktiivin velvoitteet. Direktiivi on vähimmäissääntelyä, joten pidemmälle menevä sääntely kansallisessa lainsäädännössä ei aiheuta muutostarpeita. Esityksessä noudatetaan linjaa, jonka mukaan EU:n säännösten täytäntöönpanossa pidättäydytään kansallisesta lisäsääntelystä silloin, kun se ei ole välttämätöntä. Tämä vastaa myös sitä, mitä aikaisempien aineellisen rikosoikeuden lähentämistä koskevien puitepäätösten ja direktiivien kansallisessa täytäntöönpanossa on omaksuttu (esim. LaVM 21/2018 vp). Siten esityksessä ehdotetaan vain sellaisia muutoksia, joita direktiivin täytäntöönpanon on katsottu edellyttävän.

Direktiivin noudattamisen edellyttämät säädökset on saatettava voimaan viimeistään 3 päivänä joulukuuta 2020.

1.2 Valmistelu

1.2.1 Direktiivin valmistelu

Euroopan komissio teki 21.12.2016 ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi rahanpesun torjumisesta rikosoikeuden keinoin (KOM(2016) 826 lopullinen). Ehdotus oli osa terrorismin ja järjestäytyneen rikollisuuden rahoituksen torjumista koskevia toimenpiteitä, joihin komissio sitoutui helmikuussa 2016 hyväksymässään toimintasuunnitelmassa terrorismin rahoituksen torjunnan vahvistamiseksi (KOM(2016) 50 lopullinen). Komission ehdotukseen ei sisälly tavanomaista vaikutusarviota, vaan perustelut direktiiviehdotuksen antamiselle sisältyvät sen direktiiviehdotuksen alkuosaan. Komission mukaan rahanpesu ja siihen liitännäiset terrorismin ja järjestäytyneen rikollisuuden rahoitus ovat huomattavia EU-tason ongelmia ja uhkaavat muun muassa EU:n sisäistä turvallisuutta ja sisämarkkinoita. Komission mukaan EU:n tason nykyisten välineiden, erityisesti rahanpesupuitepäätöksen, soveltamisala on rajallinen, eikä niillä kyetä varmistamaan rahanpesurikosten kattavaa ja riittävän yhdenmukaista kriminalisointia jäsenvaltioissa.

Valtioneuvosto lähetti 2.2.2017 eduskunnalle perustuslain 96 §:n 2 momentin mukaisesti kirjelmän komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi rahanpesun torjumisesta rikosoikeuden keinoin (U 1/2017 vp) sekä jatkokirjelmän 24.5.2017 (UJ 18/2017 vp). Eduskunnan lakivaliokunta antoi asiasta lausunnot (LaVL 4/2017 vp, LaVL 11/2017 vp).

Direktiivin neuvotteluissa Suomi suhtautui lähtökohtaisesti myönteisesti direktiiviehdotuksen tavoitteisiin. Rahanpesurikollisuus tukee muuta rikollisuutta ja haittaa laillista taloudellista toimintaa. Erityisesti vakavaan ja rajat ylittävään rahanpesurikollisuuteen on perusteltua puuttua jäsenvaltioiden yhteisin toimin. Lakivaliokunta kiinnitti kuitenkin huomiota siihen, että direktiivin tavoitteet eivät rajaudu vain terrorismin rahoituksen torjunnan vahvistamiseen vaan sen soveltamisala on laajempi (LaVL 4/2017 vp, s. 3).

Suomen kannalta direktiiviehdotuksen periaatteellisimpia kysymyksiä olivat esirikokseen osallisen tekemän rahanpesun eli niin sanotun itsepesun laajaa kriminalisointia koskeva velvoite. Huomioon otettiin vakiintunut lähtökohta, että kun rahanpesijä on itse osallinen esirikokseen, rahanpesu on esirikoksen jälkitekko, josta ei erikseen rangaista. Tämän todettiin perustuvan näkemykseen siitä, että rahanpesu tulee riittävästi arvostelluksi jo esirikoksesta rangaistaessa, sillä rahanpesu on otettu huomioon esirikosten rangaistusasteikossa (LaVM 2/2012 vp, LaVL 4/2017 vp, s. 4). Suomen neuvottelutavoitteena oli siten, että direktiivi voidaan kansallisesti panna täytäntöön vakiintuneiden rikosoikeusjärjestelmän periaatteiden mukaisesti ja pyrkien myös löytämään kriteereitä, joilla voidaan rajoittaa itsepesun kriminalisointivelvoitetta luonteeltaan moitittavimpiin tekoihin. Neuvotteluissa Suomi pyrki myös rangaistustasojen osalta ratkaisuihin, jotka voidaan kansallisesti panna täytäntöön siten, että kansallisen seuraamusjärjestelmän sisäinen johdonmukaisuus voidaan säilyttää (LaVL 4/2017 vp, s. 4-5, LaVL 11/2017 vp, s. 5-11).

1.2.2 Hallituksen esityksen valmistelu

Oikeusministeriö asetti 21.8.2018 työryhmän, jonka tehtävänä oli arvioida, mitä lainsäädäntömuutoksia direktiivin täytäntöönpano edellyttää ja valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Työryhmän tuli arvioida myös muutosten taloudelliset vaikutukset. Työryhmän mietintö oli laadittava hallituksen esityksen muotoon. Työryhmän puheenjohtajana ja sihteerinä toimi oikeusministeriön virkamies ja jäsenenä oli edustajat oikeusministeriöstä, valtiovarainministeri-

östä, sisäministeriöstä, Valtakunnansyyttäjänvirastosta (sittemmin Valtakunnansyyttäjän toimisto), Vantaan käräjäoikeudesta (sittemmin Itä-Uudenmaan käräjäoikeus), Suomen Asianajajaliitosta ja Helsingin yliopiston oikeustieteellisestä tiedekunnasta. Työryhmä kuuli työnsä aikana suullisesti asiantuntijoita seuraavilta tahoilta: Poliisihallitus, Tulli, Keskusrikospoliisin Rahanpesun selvittelykeskus ja Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

Työryhmä luovutti mietintönsä oikeusministeriölle 16.4.2019 (Oikeusministeriön julkaisuja, mietintöjä ja lausuntoja, 2019:3). Mietintö on saatavilla osoitteessa:

http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161533/OMML_2019_13_Rahanpesudirektiivin_taytantonpano.pdf

Työryhmän mietinnössä ehdotettiin tehtäväksi rahanpesurikosdirektiivin edellyttämät muutokset rikoslakiin (39/1889). Mietinnössä noudatettiin linjaa, jonka mukaan EU:n säännösten täytäntöönpanossa pidättäydytään kansallisesta lisäsääntelystä silloin, kun se ei ole välttämätöntä, mikä vastaa myös sitä, mitä aikaisempien aineellisen rikosoikeuden lähentämistä koskevien puittepäätösten ja direktiivien kansallisessa täytäntöönpanossa on omaksuttu (LaVM 21/2018 vp).

Mietinnössä ehdotettiin, että itsepesun rangaistavuuden alaa laajennettaisiin nykyisestä muuttamalla itsepesun rangaistavuutta koskevaa rajoitussäännöstä. Lakiehdotuksen perustelujen mukaan säännöksellä ei ole tarkoitus poiketa lainkonkurrensia koskevista lähtökohdista. Silloinkin kun esirikokseen osallisen jälkiteko täyttää sellaisen rahanpesun tunnusmerkistön, jonka rangaistavuus itsepesuna ei olisi rajoitussäännöksen nojalla poissuljettu, olisi arvioitava, onko jälkitekkoa pidettävä sellaisena, ettei se tule jo kokonaan arvostelluksi esirikoksesta langetettavassa rangaistuksessa. Huomiota olisi kiinnitettävä erityisesti siihen, onko menettely säännönmukainen tai tavanomainen keino esirikoksella saadun omaisuuden hyödyntämisen turvaamiseksi. Itsepesun vanhentumisen ja yksiköinnin osalta mietinnössä ei ehdotettu muutoksia nykytilaan vaan viitattiin tältä osin lakivaliokunnan ja korkeimman oikeuden kannanottoihin (LaVM 2/2012 vp, KKO 2006:39).

Eräitä vakavampia rikoksia pidettäisiin mietinnön ehdotuksen mukaan rahanpesun tai törkeän rahanpesun esirikoksina niiden tekovaltion laista riippumatta. Näihin rikoksiin kuuluisivat järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen sekä eräät vakavammat lahjontaa, ihmiskauppaa ja seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat rikokset.

Työryhmän mietintö lähetettiin lausuttavaksi yhteensä 37 viranomaiselle, järjestölle ja asiantuntijalle. Lausuntoja saapui yhteensä 25. Pääsisältö lausuntopalautteesta esitetään jäljempänä osioissa 6. Lausunnoista pääosa on luettavissa osoitteessa:

<https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=a2bdaac7-1960-4c5f-a049-61609fe48150>

Hallituksen esityksen jatkovalmistelu tapahtui oikeusministeriössä.

2 Direktiivin tavoitteet ja pääasiallinen sisältö

Direktiivissä on vähimmäisvelvoitteet rahanpesuna rangaistavien tekojen määrittämisestä ja niiden rangaistuksista (1 artikla). Direktiivin johdanto-osan mukaan rahanpesu ja siihen liittyvä terrorismin ja järjestäytyneen rikollisuuden rahoitus ovat edelleen huomattavia ongelmia unio-

nin tasolla: ne vahingoittavat rahoitusalan luotettavuutta, vakautta ja mainetta ja uhkaavat unionin sisämarkkinoita ja sisäistä turvallisuutta. Kyseisten ongelmien ratkaisemiseksi ja rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 648/2012 muuttamisesta sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/60/EY ja komission direktiivin 2006/70/EY kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2015/849 (*neljäs rahanpesudirektiivi*) soveltamisen täydentämiseksi ja vahvistamiseksi direktiivin tavoitteena on rahanpesun torjunta rikosoikeudellisin keinoin, jotta voidaan tehostaa ja nopeuttaa rajat ylittävää yhteistyötä toimivaltaisten viranomaisten välillä (1 kohta). Yksinomaan kansallisen tason tai unioninkin tason toimenpiteiden vaikutukset olisivat direktiivin johdanto-osan mukaan erittäin rajallisia ilman kansainvälistä koordinoitua ja yhteistyötä. Unionin rahanpesun torjumiseksi toteuttamien toimenpiteiden olisi sen vuoksi oltava yhteensopivia muiden kansainvälisissä yhteyksissä toteutettujen toimien kanssa ja vähintään yhtä tiukkoja (2 kohta).

Direktiivillä on myös tarkoitus panna täytäntöön jäsenvaltioissa rahanpesurikoksia koskevat velvoitteet, joita vastaavat määräykset ovat Euroopan neuvoston rikoksen tuottaman hyödyn ja terrorismin rahoituksen rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskevassa yleissopimuksessa (ETS nro 198). Lisäksi direktiivin tarkoituksena on panna täytäntöön EU:n jäsenvaltioissa FATF:n antamia direktiivin velvoitteita vastaavia suosituksia.

Direktiivissä on säännökset kohteesta ja soveltamisalasta (1 artikla), määritelmistä (2 artikla), rahanpesurikosten määritelmistä ja velvoitteista säätää ne rangaistavaksi (3 artikla), avunannosta, yllytyksestä ja yrityksestä näihin rikoksiin (4 artikla), luonnollisille henkilöille määrättävistä seuraamuksista (5 artikla), raskauttavista asianhaaroista (6 artikla), oikeushenkilöiden vastuusta (7 artikla), oikeushenkilöille määrättävistä seuraamuksista (8 artikla), menetetyksi tuomitsemisesta (9 artikla), lainkäyttövallasta (10 artikla) ja tutkintakeinoista (11 artikla) sekä tavanomaiset loppusäännökset rahanpesupuittepäätöksen tiettyjen säännösten korvaamisesta, direktiivin saattamisesta osaksi kansallista lainsäädäntöä, raportoinnista, voimaantulosta ja direktiivin osoittamisesta jäsenvaltioille (12-15 artikla).

Direktiivi on vähimmäissääntelyä, joten pidemmälle menevä sääntely kansallisessa lainsäädännössä ei aiheuta muutostarpeita. Direktiivin kriminalisointeja koskevat velvoittavat säännökset eivät edellytä sitä, että ne sisällytetään sananmukaisesti rikoslakiin, vaan jäsenvaltiot voivat toteuttaa ne järjestelmäänsä parhaiten sopivalla tavalla, joka toteuttaa direktiivillä saavutettavan tuloksen (SEUT 288 artikla). Direktiivin johdanto-osan kappaleet selventävät sen joidenkin säännösten sisältöä ja kansallista liikkumavaraa. Direktiivin sisältöä suhteessa Suomen lainsäädäntöön ja kansallista liikkumavaraa selostetaan tarkemmin jäljempänä jaksossa 3.2 (Direktiivin sisältö ja suhde Suomen lainsäädäntöön).

3 Nykytila ja sen arviointi

3.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Rahanpesurikokset säädetään rangaistaviksi rikoslain 32 luvussa. Luvussa ovat säännökset rahanpesusta (6 §) ja törkeästä rahanpesusta (7 §). Luvun rahanpesurikoksiin kuuluvat myös saalahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi (8 §), tuottamuksellinen rahanpesu (9 §) ja rahanpesurikkomus (10 §).

Rikoslain 32 luvussa säädetään rangaistavaksi myös kätkemisrikokset. Niihin kuuluvat kätkemisrikos (1 §), törkeä kätkemisrikos (2 §), ammattimainen kätkemisrikos (3 §), tuottamuksellinen kätkemisrikos (4 §) ja kätkemisrikkomus (5 §).

Kätkemis- ja rahanpesurikosten henkilöllistä soveltamisalaa rajoittavat itsepesua ja rikoksentekijän kanssa yhteistaloudessa asuvia koskevat rajoitussäännökset (11 §). Rahanpesurikosten kohteena oleva omaisuusmenettämisestä on luvussa erityissännös (12 §). Rahanpesurikokset ovat virallisen syytteen alaisia (13 §). Rahanpesuun, törkeään rahanpesuun ja tuottamukselliseen rahanpesuun sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään (14 §).

Rahanpesurikoksia koskeva lainsäädäntö on muotoutunut kansainvälisten yleissopimusten voimaansaattamisen ja EU:n lainsäädännön täytäntöönpanotoimien yhteydessä (hallituksen esitys eduskunnalle rikoslain täydentämisestä huumausainerikoksia koskevilla säännöksillä (HE 180/1992 vp), hallituksen esitys eduskunnalle eräiden rikoslain talousrikossäännösten ja eräiden niihin liittyvien lakien muuttamiseksi (HE 53/2002 vp). Rahanpesu säädettiin rangaistavaksi rikoslaisissa vuonna 1994 kätkemisrikoksen erityisenä tekotapana. Rahanpesurikokset eriyettiin kätkemisrikoksista itsenäisiksi tunnusmerkistöiksi vuonna 2002 (HE 53/2002 vp). Vuonna 2011 voimaan tulleella lailla rahanpesun tunnusmerkistöä tarkistettiin lisäämällä tekotavaksi hallusapito ja rangaistavuutta laajennettiin tekoihin, joissa tekijän tarkoituksena on hankkia itselleen tai toiselle hyötyä (Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain 32 luvun 6 ja 14 §:n sekä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetun lain 15 §:n muuttamisesta (HE 285/2010 vp), LaVM 21/2010 vp). Lisäksi mahdollistettiin kansainvälinen oikeusapu rahanpesurikoksissa aiempaa laajemmin. Vuonna 2012 voimaan tulleella lailla itsepesu säädettiin rajoitetusti rangaistavaksi (Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 32 luvun 11 ja 12 §:n muuttamisesta (HE 138/2011 vp), LaVM 2/2012 vp).

Rahanpesurikosten yleisyyttä ja rangaistuskäytäntöä sekä kansainvälistä kehitystä on kuvattu työryhmän mietinnössä OMML 2019:13 (s. 12-15).

3.2 Direktiivin sisältö ja suhde Suomen lainsäädäntöön

1 artikla. *Kohde ja soveltamisala.* Artiklan 1 kohdan mukaan direktiivissä vahvistetaan vähimmäissäännöt, jotka koskevat rahanpesuun liittyvien rikosten ja seuraamusten määrittelyä.

Artiklan 2 kohdan mukaan direktiiviä ei sovelleta unionin taloudellisiin etuihin vaikuttavilla rikoksilla saatuja varoja koskevaan rahanpesuun, johon sovelletaan erityisiä säännöksiä, joista säädetään unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvien petosten torjunnasta rikosoikeudellisin keinoin annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä (EU) 2017/1371 (*unionipetosdirektiivi*). Unionipetosdirektiivi koskee unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvien petosten torjuntaa rikosoikeudellisin keinoin ja sisältää muun muassa säännökset tällaisten rikosten määrittelmistä ja seuraamuksista. Nyt täytäntöön pantavan direktiivin johdanto-osan 10 kohdan mukaisesti artiklan 2 kohta ei vaikuta jäsenvaltioiden mahdollisuuteen saattaa nyt täytäntöön pantava direktiivi ja unionipetosdirektiivi osaksi kansallista lainsäädäntöään yhdellä kattavalla kansallisen tason kehyksellä. Johdanto-osassa viitataan myös Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 325 artiklan 2 kohtaan, jonka mukaisesti jäsenvaltiot toteuttavat samat toimenpiteet suojatakseen unionin taloudellisia etuja petolliselta menettelyltä kuin ne toteuttavat suojatakseen omia taloudellisia etujaan petolliselta menettelyltä.

Siltä osin kuin unionipetosdirektiivi koskee rahanpesurikoksia, on nykyisen lainsäädännön katsottu täyttävän direktiivin velvoitteet (hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain ja valtiontalouden tarkastusvirastosta annetun lain 17 §:n muuttamisesta (HE 231/2018 vp), s. 25). Vaikka nyt täytäntöön pantava direktiivi ei koske 1 artiklan 2 kohdan mukaan unionipetosdirektiivin soveltamisalaan kuuluvia rikoksia, ei kansallisessa lainsäädännössä ole syytä erottaa rahanpesurikoksia sen perusteella, onko niiden esirikoksina unionipetosdirektiivin soveltamisalaan kuuluvat EU:n taloudellisiin etuihin kohdistuvat rikokset vai muut rikokset. Sen vuoksi esityksessä ehdotetut muutokset koskisivat myös unionipetosdirektiivin soveltamisalaan kuuluvia rikoksia.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

2 artikla. Määritelmät. Artiklan 1 kohdassa määritellään direktiivissä käytetty termi ”rikollinen toiminta”, jolla tarkoitetaan rahanpesun esirikoksiksi luettavia rikoksia. Kaikki direktiivin rahanpesua koskevat kriminalisointivelvoitteet koskevat vain 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja esirikoksia. Nämä rikokset on kuitenkin määritelty hyvin laajasti, sillä niihin kuuluvat kaikki rikokset, joista on kansallisessa laissa säädetty rangaistukseksi vankeutta yli yksi vuosi sekä tätä lievemmin rangaistavat rikokset, jotka kuuluvat seuraaviin luokkiin: järjestäytyneeseen rikollisryhmään osallistuminen, terrorismi, ihmiskauppa ja laittoman maahantulon järjestäminen, seksuaalinen hyväksikäyttö, huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laiton kauppa, laiton asekauppa, varastettujen tavaroiden ja muiden tavaroiden laiton kauppa, korruptio, petos, maksuvälinepetos, rahanväärennys, tuotteiden väärentäminen ja laiton jäljentäminen, ympäristörikokset, murha, vakavan ruumiinvamman aiheuttaminen, ihmisryöstö, vapaudenriisto ja panttivangiksi ottaminen, ryöstö tai varkaus, salakuljetus, kansallisessa lainsäädännössä säädetty välittömiin ja välillisiin veroihin liittyvät verorikokset, kiristys, väärennys, merirosvous, sisäpiirikauppa ja markkinoiden manipulointi sekä tietoverkkorikollisuus.

Suomessa rahanpesun esirikoksia ei ole rajattu, joten esirikoksia voivat olla kaikki rikokset, joilla voi saada taloudellista hyötyä. Kätkemisrikosten esirikoksena voivat olla vain varkaus-, kavallus-, ryöstö-, kiristys-, petos-, kiskonta- tai maksuvälinepetosrikoksella saatu omaisuus. Rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista koskevan yleissopimuksen (SopS 53/1994) 6 artiklan 4 kappaleen nojalla sopimuspuoli saattoi sopimuksen voimaansaattamistoimiensa yhteydessä tehdä varauman, jolla rahanpesun esirikokset rajoitetaan vain joihinkin rikoksiin. Suomi ei tehnyt tällaista varaumaa (HE 180/1992 vp, s. 17, HE 53/2002 vp, s. 35). Näin ollen Suomella on kansainvälisestä sitoumuksestaan johtuva velvoite olla rajoittamatta esirikoksia. Suomessa rahanpesu on yleensä liittynyt petosrikoksiin, varkauteen, huumausainerikoksiin, velallisen rikoksiin, verorikoksiin ja muihin talousrikoksiin. Teon rangaistavuutta voidaan edelleen pitää perusteena sille, että myös sen tuottamaan hyötyyn kohdistuvien pesutoimien tulee olla rangaistavaa. Esirikoksen vakavuus voi kuitenkin vaikuttaa rahanpesun moitittavuuteen. Huomioon voidaan ottaa myös se, että a-v alakohdissa tarkoitettuihin rikosluokkiin, joiden osalta direktiivi ei aseta rikoksen vakavuutta koskevaa kynnystä, kuuluvat tavanomaisimmat esirikokset. Edellä todetuista syistä ei esitetä muutosta nykytilaan, jonka nojalla esirikoksia voivat olla kaikki Suomen lain nojalla rangaistavaksi säädetty teot, joilla voi saada taloudellista hyötyä.

Artiklan 2 kohdan mukaan ”varoilla” tarkoitetaan kaikkea aineellista tai aineetonta, irtainta tai kiinteää omaisuutta sekä kaikenmuotoisia, myös sähköisiä tai digitaalisia, oikeudellisia asiakirjoja tai instrumentteja, jotka ovat osoituksena tällaisten varojen omistuksesta tai osuudesta niihin. Direktiivin 13 johdantokappaleen mukaan direktiivissä ei olisi eroteltava tilanteita, joissa varat on saatu suoraan rikollisesta toiminnasta ja tilanteita, joissa varat on saatu välillisesti rikollisesta toiminnasta, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2014/42/EU säädetyn rikoksen tuottaman hyödyn laajan määritelmän mukaisesti. Direktiivin 2014/42/EU 2 artiklan 1

kohdassa olevan määritelmäsäännöksen mukaan 'rikoshyödyllä' tarkoitetaan "rikoksen välittömästi tai välillisesti tuottamaa taloudellista etua; se voi muodostua mistä tahansa omaisuudesta, ja siihen kuuluvat minkä tahansa rikoksen välittömästi tuottaman hyödyn myöhempi uudelleen-sijoittaminen tai muuntaminen ja mitkä tahansa taloudellista arvoa omaavat edut".

Säännös ei välttämättä edellytä varoja koskevan määritelmän ottamista sellaisenaan lainsäädäntöön. Määritelmä on merkityksellinen rahanpesurikosten määrittelyä koskevan 3 artiklan kannalta.

Rikoslain 32 luvussa ei ole erillistä "varojen" tai "omaisuuden" määritelmää. Luvun 6 §:ssä säädetyn rahanpesun tunnusmerkistö koskee "omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta". Tämä kattaa minkä tahansa omaisuuden, joka on alun perin saatu rikoksella sekä rikoksesta saadun hyödyn silloinkin, kun omaisuutta itsessään ei ole suoraan hankittu rikoksella, esimerkiksi omaisuuden lisäyksen, joka on saatu verorikoksen täyttävällä tulon ilmoittamatta jättämisellä. Riittävää on, että varallisuuden määrä on rikoksen johdosta suurempi kuin ilman sitä (HE 180/1992 vp, s 18, HE 52/2002, s 35). Rahanpesun tunnusmerkistössä tarkoitettu omaisuuden käsite kattaa myös virtuaalivaluutat, jotka määritellään virtuaalivaluutan tarjoajista annetun lain (572/2019) 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa. Rahanpesun tunnusmerkistössä olevan nimenomaisen maininnan mukaan kohteena voi olla myös niin sanottu surrogaatti eli omaisuus, joka on tullut rikoksella hankitun varallisuuden tilalle, esimerkiksi rahapalkkiolla ostettu auto. Omaisuuden ei myöskään tarvitse olla yksinomaan rikoksella hankituilla varoilla hankittu. Tarkoitettua omaisuutta voi olla esimerkiksi asunto-osake, joka on ostettu osaksi huumekaupan voitoilla ja osaksi muilla varoilla (HE 180/1992 vp, s 18). Rikoslain 32 luvun rahanpesurikoksen tunnusmerkistö kattaa näin ollen sen, mitä artiklan 2 kohdassa oleva varojen määritelmä edellyttää. Artiklan 2 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 3 kohdan mukaan "oikeushenkilöllä" tarkoitetaan yhteisöä, jolla on oikeushenkilön asema sovellettavan lain nojalla, lukuun ottamatta valtioita tai julkisia elimiä niiden käyttäessä julkista valtaa sekä julkisoikeudellisia kansainvälisiä järjestöjä. Määritelmä ei poikkea tavanomaisesta EU:n rikosoikeutta koskevissa säädöksissä olevasta oikeushenkilön määritelmästä. Merkitystä määritelmällä on oikeushenkilöiden rangaistusvastuuta ja niille määrättäviä seuraamuksia koskevien direktiivin 7 ja 8 artiklan kannalta. Määritelmän perusteella oikeushenkilön käsite määräytyy kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Valtio ja muut vastaavat julkiset elimet jäävät määritelmän mukaan oikeushenkilön käsitteen ulkopuolelle. Tämä noudattaa myös sitä rajausta, jota rikoslain 9 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan noudatetaan oikeushenkilön rangaistusvastuun suhteen. Mainitun säännöksen mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevia rikoslain 9 luvun säännöksiä ei sovelleta julkisen vallan käytössä tehtyyn rikokseen. Alakohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

3 artikla. Rahanpesurikokset. Artiklassa määritellään rahanpesua koskevat teot, joiden tulee olla jäsenvaltiossa rikoksina rangaistavia. Nämä koskevat eri tyyppisiä 2 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua esirikoksella saatuihin varoihin kohdistuvia tekoja, joiden tekijä on tietoinen siitä, että varat ovat rikoksen tuottamaa hyötyä. Artiklan 1 kohdassa määriteltyjen tekojen tulee olla rangaistavia vain silloin, kun ne ovat tahallisia.

Artiklan 1 kohdan a alakohdan mukaan rangaistavaa tulee olla varojen muuntaminen tai siirtäminen tietoisena siitä, että kyseiset varat on saatu rikollisesta toiminnasta, tarkoituksena salata tai peittää varojen laitton alkuperä tai auttaa tällaisen toiminnan harjoittamiseen osallistuvaa henkilöä välttämään toimintansa oikeudellisia seuraamuksia.

Artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaan rangaistavaa tulee olla varojen todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin, niistä määräämisen, niiden liikkeiden, niitä koskevien oikeuksien tai niiden

omistuksen salaaminen tai peittäely tietoisena siitä, että kyseiset varat on saatu rikollisesta toiminnasta.

Artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaan rangaistavaa tulee olla varojen hankkiminen, hallussa pitäminen tai käyttö tietoisena niiden vastaanottohetkellä siitä, että varat on saatu rikollisesta toiminnasta.

Rahanpesurikoksia koskevat rangaistussäännökset ovat rikoslain 32 luvussa. Luvun 6 §:ssä on säännös rahanpesusta. Säännöksen mukaan rangaistaan sitä, joka 1) ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää, välittää tai pitää hallussaan rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä (niin sanottu hyötymistarkoitus) tai peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän (niin sanottu peittämistarkoitus) tai avustaakseen rikosentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset (niin sanottu avustamistarkoitus) taikka 2) peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämis- toimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä. Direktiivin tekstissä, samoin kuin aiemmissa rahanpesun kansainvälisissä määritelmissä, puhutaan salaamisesta tai peittämisestä ("conceal or disguise"). Koska termi salaaminen suomeksi viittaisi liiaksi passiivisuuteen, käytetään 6 §:ssä tämän sijaan sanoja "peittää tai häivyttää" (HE 180/1992 vp, s. 17-18). Rahanpesusäännöksessä termin "vastaanottaa" katsotaan kattavan myös direktiivin säännöksessä mainitun "hankkimisen" (HE 285/2010 vp s. 6).

Rahanpesun tekotavat voidaan jaotella kahteen alaryhmään tarkoitusta korostavaksi rahanpesuksi ja seurausta edellyttäväksi rahanpesuksi. Rahanpesujutuissa on tyypillisesti arvioitava, (1) ovatko vastaajan vastaanottamat, käyttämät tai eri tavoin käsittelemät varat peräisin rikoksella saadusta hyödystä ja mikä on vastaajan tietoisuus tästä ja (2) onko vastaaja toimillaan tahallaan aiheuttanut sanotun omaisuuden alkuperän peittymisen tai häivyttymisen tai osoittaako vastaajan menettely ainakin hyötymis-, peittämis- tai avustamistarkoitusta.

Rahanpesun esirikos voi olla mikä tahansa Suomen lain nojalla rangaistavaksi säädetty teko, joka tuottaa taloudellista hyötyä, sen vakavuudesta riippumatta. Rahanpesu voi olla myös ankaramminkin rangaistava kuin sen taustalla oleva esirikos. Rahanpesun yritys on rangaistava. Rahanpesusta säädetään rangaistukseksi sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Luvun 7 §:n nojalla rangaistaan törkeästä rahanpesusta, jos rahanpesussa rikoksen kautta saatu omaisuus on ollut erittäin arvokas tai rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti, ja rahanpesu on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Törkeästä rahanpesusta säädetään rangaistukseksi vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta.

Luvun 8 §:n nojalla rangaistavaa on salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi.

Luvun 9 §:n nojalla rangaistaan tuottamuksellisesta rahanpesusta sitä, joka törkeästä huolimattomuudesta ryhtyy 6 §:ssä tarkoitettuihin toimiin. Tuottamuksellisesta rahanpesusta säädetään rangaistukseksi sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Luvun 10 §:n nojalla rangaistaan rahanpesurikkomuksesta, jos rahanpesu tai tuottamuksellinen rahanpesu, huomioon ottaen omaisuuden arvo tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Rahanpesurikkomuksesta säädetään rangaistukseksi sakkoa.

Luvun 1 §:n nojalla kätkemisrikoksena on rangaistavaa rikoksella saadun omaisuuden kätkeminen, hankkiminen, huostaansa ottaminen tai toiselta välittäminen tai omaisuuteen ryhtyminen

muulla tavalla, jollei teko ole rangaistava rahanpesuna. Kätkemisrikoksen ja rahanpesun tunnusmerkistöt ovat siten osittain päällekkäiset. Olennainen ero on siinä, että rahanpesun esirikosten joukko on avoin, mutta kätkemisrikoksen esirikokset on laissa tyhjentävästi lueteltu. Kätkemisrikos voi koskea vain varkaus-, kavallus-, ryöstö-, kiristys-, petos-, kiskonta- tai maksuvälinepetosrikoksella saatua omaisuutta. Rahanpesusta poiketen tunnusmerkistössä ei ole edellytyksenä se, että tekijällä olisi erityinen hyötymis-, peittämis- tai avustamistarkoitus. Kätkemisrikos ei myöskään koske rikoksella saadun omaisuuden tilalle tullutta omaisuutta eikä muuta rikoksen tuottamaa hyötyä kuin rikoksella saatua omaisuutta. Kätkemisrikoksesta säädetään rangaistukseksi sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta.

Luvun 11 §:n 2 momentin rajoitussäännöksen mukaan kätkemis- ja rahanpesurikoksia koskevia säännöksiä ei sovelleta rikosentekijän kanssa yhteistaloudessa asuvaan, joka ainoastaan käyttää tai kuluttaa rikosentekijän yhteistalouden tavanomaisiin tarpeisiin hankkimaa omaisuutta. Säännös perustuu kohtuussyyihin ja on soveltamisalaltaan varsin rajallinen (hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi (HE 66/1988 vp), KKO 2009:59).

Direktiivin säännöksen velvoitteiden täyttymisen kannalta merkillepantavaa on se, ettei 3 artiklan 1 kohdan c alakohdassa tarkoitettua hankkimisen, hallussapidämisen tai käytön rangaistavuuden edellytyksenä mainita tarkoitustahallisuutta. Rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdan sanamuodon mukaan rangaistavuus edellyttää vastaanottamisen, käytön ja hallussapidon osalta lisäksi tarkoitustahallisuutta eli sitä, että tekijällä on tarkoitus hankkia itselleen tai toiselle hyötyä (hyötymistarkoitus), peittää tai häivyttää rikoksen tuottaman hyödyn alkuperä (peittämistarkoitus) tai avustaa rikosentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset (avustamistarkoitus) tai 2 kohdan nojalla, että tekijä (tahallaan) aiheuttaa omaisuuden rikollisen alkuperän peittymisen tai häivyttämisen. Tällainen menettely ilman mainittua tarkoitustahallisuutta tai seurausta koskevaa tahallisuutta koskevia edellytyksiä on nykyisen lakimme mukaan rangaistavaa vain kätkemisrikoksena tiettyjen laissa mainittujen esirikosten yhteydessä, jolloin kriminalisoinnin keskeisenä tavoitteena on turvata omistajan oikeus saada rikoksella menetetty omaisuus takaisin.

Tarkoitustahallisuutta koskevat edellytykset ovat 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa, koska pelkän hankkimisen, hallussapidon ja käytön rangaistavuuden rajoja olisi erittäin vaikeaa määritellä siten, ettei oikeusturva vaarantuisi ja koska tällaisen kriminalisoinnin on katsottu olevan vastoin rikosoikeutemme keskeisiä periaatteita (HE 180/1992 vp, s. 11). Niin sanottujen kriminalisointiperiaatteiden (esimerkiksi PeVL 48/2017 vp s. 7–8, PeVL 15/2010 vp s. 4, PeVL 17/2006 vp s. 2/II, PeVL 20/2002 vp s. 6/I, PeVL 23/1997 vp s. 2–3.), rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen (perustuslain (731/1999) 8 §, rikoslain 3 luvun 1 §) ja rikoslainsäädännön vakiintuneen kirjoitustavan mukaisesti rikostunnusmerkistöt tulee laatia niin, että ne kattavat mahdollisimman täsmällisesti ja tarkkarajaisesti ainoastaan sellaisen moitittavan menettelyn, jonka rangaistavuus on perusteltua. Rahanpesusäännöksen laajan soveltamisalan vuoksi onkin vaikeaa kuvitella käytännössä tilannetta, jossa jokin moitittava ja rikosoikeudellisen seuraamuksen ansaitseva rikoshyötyyn kohdistuva pesutoimi ei tulisi nykyisten rajausten vuoksi rangaistavaksi. Kun tekijän tahallisuus ulottuu siihen, että omaisuus on rikoksella saatu, erilaiset moitittavat pesutoimet käytännössä voidaan varsin helposti katsoa tehdyksi peittämis- tai häivyttämistarkoituksessa tai niillä voidaan katsoa aiheutetun säännöksessä tarkoitettua omaisuuden alkuperän peittymisen tai häivyttämisen (HE 285/2010 vp, s. 7). Kuten ratkaisusta KKO 2009:59 käy ilmi nämä tarkoitukset voidaan päätellä ulkoisesti havaittavista tosiseikoista. Korkein oikeus totesi muun muassa seuraavan:

”Tunnusmerkistössä edellytetyn peittämisen tai häivyttämisen ei kuitenkaan tarvitse olla rahanpesijän toiminnan ainoa tarkoitus. Rikoshyödyn tai sen tilalle tulleen omaisuuden käyttäminen

on rahanpesun tekotapana sellainen, että siihen tyypillisesti liittyy muitakin tavoitteita kuin rikoshyödyn laittoman alkuperän peittäminen. Myös varojen käyttäminen kuluttamalla ne omiin tarpeisiin voi siten ilmentää tunnusmerkistössä edellytettyä varojen laittoman alkuperän peittämisen tai häivyttämisen tarkoitusta. Kuten muidenkin tekotapojen yhteydessä, sen arviointi, liittykö menettelyyn varojen alkuperän peittämis- tai häivyttämistarkoitus, joudutaan usein perustamaan objektiivisista tosiseikoista tehtäviin päätelmiin.”

”Rikoshyötynä saatujen varojen käyttö kulutukseen on omiaan johtamaan siihen, että näin hukattujen varojen yhdistäminen rikolliseen menettelyyn ei enää ole mahdollista tai että se ainakin olennaisesti vaikeutuu. Näin on siitä riippumatta, että varojen käyttö kulutukseen saattaa käyttäjän omia elintasomuutoksia tarkasteltaessa herättää ulkopuolisissa varojen alkuperään liittyviä epäilyjä. Rikoshyötynä saatujen käteisvarojen käyttämisestä kulutukseen ei olekaan syytä arvioida rikosoikeudellisesti eri tavoin kuin rikoshyötynä saadun omaisuuden muuta muuntamista laitoman alkuperän peittämis- tai häivyttämistarkoituksessa.” (otteet tuomion 11. ja 14. kohdasta)

Tällaisen tarkoituksen puuttuessaikin voi 6 §:n 1 momentin 2 kohdassa oleva niin sanottu seuraustunnusmerkki täytyä. Säännöksen ja rikoslain 3 luvun 6 §:ssä olevan tahallisuuden määritelmän nojalla rahanpesuna tuomitaan myös sellaiset teot, joissa tekijä on pitänyt varmana tai varsin todennäköisenä rikoshyödyn peittymistä tai häivyttymistä säännöksessä tarkoitettulla tavalla. On myös syytä ottaa huomioon, että ratkaisun KKO 2009:59 jälkeen rahanpesun tunnusmerkistöä on rikoslain 32 luvun 6 ja 14 §:n muuttamisesta annetulla lailla (191/2011) edelleen laajennettu lisäämällä tekotavaksi hallussapito ja rangaistavaksi tarkoituksiperäiksi myös hyötymistarkoitus, mikä entisestään laajentaa säännöksen soveltamisalaa direktiivin tavoitteita vastaavasti (HE 285/2010 vp). Esityksen valmistelussa ei ole ollut tiedossa tapauksia, joissa 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa olevat tarkoitustahallisuusedellytykset olisivat olleet esteenä rahanpesun syyksilukemiselle.

Myöskään EU:n komission aiemmat kannanotot eivät anna aihetta olettaa, että rikoslakimme rahanpesusäännöksessä olevat hyötymis-, peittämis- ja avustamistarkoitusta koskevat edellytykset olisivat ristiriidassa direktiivin velvoitteiden kanssa. Komissio ei rahanpesupuitepäätöksen täytäntöönpanoa arvioidessaan todennut Suomen täytäntöönpanossa tältä osin puutteita (KOM(2004) 230 lopullinen ja KOM(2006) 72 lopullinen), vaikka tuolloin voimassa ollut rikoslain rahanpesusäännös oli tältä osin vielä suppeampi (koska hallussapito ja hyötymistarkoitus lisättiin edellä mainitulla tavalla tunnusmerkistöön myöhemmin lailla 191/2011).

FATF on kuitenkin katsonut Suomea koskevissa vertaisarviointiin perustuvissa raporteissaan, että nimenomaisten hyötymis-, peittämis- ja avustamistarkoitusta koskevien edellytysten vuoksi rikoslain rahanpesusäännös ei teknisesti vastaa täysin tätä FATF:n suositusta. FATF on toisaalta ottanut huomioon tämän seikan merkitystä vähentävinä tekijöinä rangaistavuuden alaa laajentavat rikoslain 32 luvun säännökset, esimerkiksi kätkemisrikoksen ja tuottamuksellisen rahanpesun, sekä säännösten soveltamista koskevaa käytäntöä. Asia ei sen vuoksi ole merkittävästi vaikuttanut FATF:n Suomea koskevaan kokonaisarvioon. Tämän vuoksi myöskään FATF:n suositus ei anna aihetta lainsäädännön muuttamiseen tältä osin.

Huomioon tulee ottaa myös se, että tahallisuuden määrittely on rikosoikeuden yleisiin oppeihin kuuluva kysymys, jota direktiivillä ei jäsenvaltioiden lainsäädännöissä yhdenmukaisteta, ja jossa jäsenvaltioilla on harkintavaltaa. Merkityksellistä on myös se, etteivät tarkoitustahallisuutta koskevat edellytykset myöskään käytännössä heikennä Suomen mahdollisuutta antaa oikeusapua rikosasioissa muille jäsenvaltioille.

Edelleen on syytä ottaa huomioon, että direktiivin 3 artiklan 1 kohdan c alakohta edellyttää varojen hankkimisen, hallussapidon tai käytön olevan rangaistavaa vain, kun tekijä on tietoinen

niiden vastaanottohetkellä siitä, että varat on saatu rikollisesta toiminnasta. Rikoslain rahanpesusäännöksessä ei ole vastaavaa tietoisuutta koskevaa edellytystä. Syyksiluettavuus riippuu näin ollen yleisen tahallisuusedellytyksen täyttymisestä. Oikeuskäytännössä tunnusmerkistössä tarkoitettua seikkaa koskeva tahallisuusedellytys on täytynyt, kun tekijän on katsottu pitäneen seikkaa jo varsin todennäköisenä (esim. KKO 2014:54, 2013:17, KKO 2012:66 ja KKO 2006:65). Näin ollen rikoslain nojalla omaisuuden rikollista alkuperää koskeva syyksiluettavuus täyttyy selvästi direktiivin edellyttämää matalammalla kynnyksellä. Tämä on merkityksellistä erityisesti sen vuoksi, että tietoisuutta omaisuuden rikollisesta alkuperästä on käytännössä usein vaikeaa näyttää toteen. Lisäksi rikoslain 32 luvun 9 §:ssä säädetty tuottamuksellinen rahanpesu laajentaa rangaistavuuden törkeästä huolimattomuudesta tehtyihin tekoihin, mikä menee perusmuotoisen rahanpesun osalta edelleen direktiivin velvoitetta pidemmälle. Direktiivissä edellytettyä laajempi rikosoikeudellinen vastuu omaisuuden alkuperästä puoltaa myös osaltaan sitä, että rikoslaissa rahanpesun tunnusmerkistöä tarkennetaan tarkoitustahallisuutta koskevilla edellytyksillä.

Edellä todetuista perusteista tarkoitustahallisuutta koskevat edellytykset rikoslain rahanpesusäännöksen tunnusmerkistössä eivät johtaisi direktiivin kannalta puutteelliseen lopputulokseen. Rikoslain säännökset menevät sen sijaan monelta osin direktiivin velvoitteita pidemmälle direktiivin tavoitteita edistävällä tavalla. Suomen lainsäädännön voidaan siten katsoa täyttävän direktiivin 3 artiklan 1 kohdan c alakohdan kriminalisointivelvoitteen.

Direktiivin 3 artiklan 1 kohdassa oleva rahanpesun määritelmä vastaa muiltakin osin sanamuodoltaan muissa Suomea sitovissa kansainvälisissä velvoitteissa olevaa rahanpesun määritelmää. EU:n lainsäädännössä tällainen määritelmä on neljännen rahanpesudirektiivin 1 artiklan 3 kohdassa, johon viitataan myös unionin taloudellisiin etuihin kohdistuvien petosten torjunnasta rikosoikeudellisin keinoin annetun direktiivin (EU) 2017/1371 4 artiklan 1 kohdassa. Rikoslain 32 luvun nykyisten säännösten tunnusmerkistöjen riittävyttä kansainvälisten velvoitteiden kannalta on arvioitu useissa aikaisemmissa hallituksen esityksissä. Rikoslain 32 luvun säännösten on katsottu täyttävän nyt täytäntöön pantavan direktiivin 3 artiklan 1 kohdan sanamuotoa asiallisesti vastaavat kansainväliset velvoitteet (HE 53/2002 vp s. 20, HE 25/2008 vp, s. 12, HE 285/2010 vp, s. 5 ja HE 231/2018 vp, s. 25).

Direktiivin 3 artiklan 1 kohdan perusteella ei näin ollen ole syytä muuttaa lainsäädäntöä.

3.2.1 Tuottamuksellinen rahanpesu

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat toteuttaa tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että artiklan 1 kohdassa määritellyt rahanpesurikokset on säädetty rangaistaviksi rikoksiksi, jos rikoksentekijä epäili tai hänen olisi pitänyt tietää, että varat on saatu rikollisesta toiminnasta. Säännös koskee tuottamuksellisen rahanpesun säätämistä rangaistavaksi. Säännös ei ole velvoittava, joten sen täytäntöönpano on jäsenvaltion harkinnassa.

Rikoslain 32 luvun 9 §:n rangaistaan tuottamuksellisesta rahanpesusta sitä, joka törkeästä huolimattomuudesta ryhtyy 6 §:ssä tarkoitettuihin toimiin. Tuottamuksellisesta rahanpesusta on säädetty rangaistukseksi sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Artiklan 2 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

3.2.2 Esirikoksen selvittämistä

Artiklan 3 kohdan a alakohdan mukaan aiemmin tai samanaikaisesti annettu tuomio varat tuotaneesta rikollisesta toiminnasta ei saa olla 3 artiklan 1 kohdassa määritellyn tahallisen rahanpesurikoksesta annettavan tuomion edellytys. Kohdan b alakohdan mukaan rahanpesurikoksista tulee olla mahdollista antaa tuomio, jos todetaan, että varat olivat peräisin rikollisesta toiminnasta, ilman, että tarvitsee selvittää kaikkia kyseiseen rikolliseen toimintaan liittyviä tosiseikkoja tai olosuhteita, rikoksentekijän henkilöllisyys mukaan lukien.

Rikoslain 32 luvun säännösten nojalla rahanpesun rangaistavuus ei edellytä, että kaikki esirikosta koskevat tosiseikat tai olosuhteet olisi selvitetty. Selvitettyä tulee olla se, että esirikos on tapahtunut samoin kuin se, että esirikoksella on saatu taloudellista hyötyä. Sen sijaan rangaistavuuden edellytyksenä ei välttämättä ole esirikoksen tekijän tuomitseminen rangaistukseen tai edes se, että esirikoksen tekijä on tiedossa. Esirikoksen vanhentuminen ei ole myöskään esteenä rahanpesusäännöksen soveltamiselle (HE 53/2002 vp s. 36).

Artiklan a ja b alakohdat eivät edellytä lainsäädännön muuttamista.

3.2.3 Ulkomailla tehty esirikos

Artiklan 3 kohdan c alakohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteuttava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että artiklan 1 kohdassa määritelty tahallinen rahanpesurikos koskee myös varoja, jotka ovat peräisin teosta, joka on tehty toisen jäsenvaltion tai kolmannen maan alueella, kun kyseinen teko katsottaisiin rikolliseksi toiminnaksi, jos se olisi toteutettu kyseisessä jäsenvaltiossa. Artiklan 4 kohdan nojalla näissä tapauksissa jäsenvaltiot voivat edellyttää, että vierassa valtiossa tehty esirikos katsotaan rikokseksi kyseisen valtion kansallisen lainsäädännön nojalla, paitsi jos kyseinen teko katsotaan joksikin 2 artiklan 1 alakohdan a–e ja h alakohdassa tarkoitetuista ja sovellettavassa unionin lainsäädännössä määritellyistä rikoksista.

Säännökset velvoittavat siihen, että rahanpesurikokset koskevat myös ulkomailla tehdyn rikoksen tuottamaa hyötyä. Säännöksen mukaan rahanpesun rangaistavuuden edellytyksenä voi olla, että esirikos täyttää rangaistavan teon tunnusmerkistön sekä valtiossa, jossa rahanpesusta tuomitaan, että myös esirikoksen tekopaikan lainsäädännön mukaan. Poikkeuksena tästä niin sanotusta kaksoisrangaistavuuden edellytyksestä ovat 2 artiklan 1 alakohdan a–e ja h alakohdassa tarkoitettut EU:n rikosoikeudellisissa säädöksissä mainitut esirikokset, joiden osalta ei saa edellyttää sitä, että esirikos oli rangaistava sen tekopaikan lain mukaan.

Rikoslain 32 luvun 6 §:n tunnusmerkistön nojalla rahanpesu koskee rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai niiden tilalle tullutta omaisuutta. Kysymyksen tulevat myös ulkomailla tehdyt rikokset. Jo perustuslain 8 §:ssä ja rikoslain 3 luvun 1 §:ssä säädetystä laillisuusperiaatteesta seuraa, että esirikoksen on täytettävä Suomen laissa säädetty rikostunnusmerkistö, jotta sen tuottama hyöty voitaisiin katsoa rahanpesurikoksen tunnusmerkistössä tarkoitetuksi rikoksen tuottamaksi hyödyksi. Laillisuusperiaatteesta voidaan katsoa seuraavan myös se, että lähtökohtaisesti esirikoksen tulee olla myös tekopaikan lain mukaan rangaistava. Siten rahanpesurikoksen tunnusmerkistössä tarkoitettu rikoksen tuottaman hyödyn edellytys täyttyy, jos hyötyä tuottanut ulkomailla tehty esirikos täyttää rikoslain 1 luvun 11 §:ssä tarkoitettua kaksoisrangaistavuuden vaatimukset eli on rangaistava sekä teko- että tuomitsemismaassa (KKO 2013:17, kohta 12; KKO 1318:2018, kohta 23). Jos näin ei ole, tekoa ei pääsääntöisesti voi pitää rahanpesusäännöksessä tarkoitettuna esirikoksena.

Rikoslain 1 luvun 7 §:n nojalla Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, jonka rankaiseminen tekopaikan laista riippumatta perustuu Suomea velvoittavaan kansainväliseen sopimukseen tai muuhun Suomea kansainvälisesti velvoittavaan säädökseen tai määräykseen (kansainvälinen rikos), sovelletaan Suomen lakia. Nämä rikokset määritellään rikoslain 1 luvun 7 §:n soveltamisesta annetussa asetuksessa (627/1996). Rikoslain 1 luvun 7 §:n 2 ja 3 momentissa määritellään lisäksi eräitä muita rikoksia, joihin sovelletaan Suomen lakia tekopaikan laista riippumatta.

Rikoslain 1 luvun 7 §:ssä tarkoitettuihin rikoksiin kuuluvat ne, jotka vastaavat direktiivin 2 artiklan 1 alakohdan a–e ja h alakohdassa tarkoitettua unionin lainsäädännössä määritellyistä rikoksista terrorismia (b kohta), ihmiskauppaa (c kohta) ja huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kauppaa (e kohta). Koska rikoslain 1 luvun 7 §:ssä tarkoitettuja rikoksia voidaan pitää rahanpesun esirikoksina tekopaikan laista riippumatta, täytyvät näiden rikosten osalta direktiivin 3 artiklan 4 kohdan velvoitteet. Velvoitteet eivät sen sijaan täyty seuraavien rikosten osalta, koska niitä ei voi pitää rahanpesun esirikoksina tekopaikan lainsäädännöstä riippumatta:

- rikoslain 17 luvun 1 a §:ssä säädetty järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen,
- rikoslain 17 luvun 8 §:ssä säädetty laittoman maahantulon järjestäminen ja 8 a §:ssä säädetty törkeä laittoman maahantulon järjestäminen,
- seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat rikokset (rikoslain 17 luku 18, 18 a, 19 §, 20 luku 1, 2, 4, 5, 6 ja 7, 7 b, 8 a–8 c, 9, 9a §)
- rikoslain 16 luvussa säädetty lahjuksen antaminen (13 §) ja törkeä lahjuksen antaminen (14 §),
- rikoslain 30 luvussa säädetty lahjominen elinkeinotoiminnassa (7 §), törkeä lahjominen elinkeinotoiminnassa (7 a §), lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa (8 §) ja törkeä lahjuksen ottaminen elinkeinotoiminnassa (8 a §)
- rikoslain 40 luvussa säädetty lahjuksen ottaminen (1 §) ja törkeä lahjuksen ottaminen (2 §).

Rikoslain 1 luvun 11 §:n 2 momentissa säädetään myös poikkeuksesta kaksoisrangaistavuuden vaatimukseen tilanteissa, joissa Suomen kansalainen tai 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu siihen rinnastettava henkilö on tehnyt säännöksessä määritellyn rikoksen. Rikoksiin, joita poikkeus koskee, kuuluvat direktiivin 2 artiklan 1 alakohdan a–e ja h alakohdassa tarkoitetuista ja sovellettavassa unionin lainsäädännössä määritellyistä rikoksista muitakin kuin rikoslain 1 luvun 7 §:ssä määriteltyjä rikoksia, esimerkiksi seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia rikoksia. Ottaen huomioon 3 artiklan 3 kohdan b alakohdassa asetetut velvoitteet, direktiivin ei voi katsoa sallivan esirikosten tekijäpiiriin rajoittamista kansalaisiin tai niihin rinnastettaviin henkilöihin. Koska rikoslain 1 luvun 11 §:n 2 nojalla poikkeusta kaksoisrangaistavuuden vaatimukseen sovelletaan vain Suomen kansalaisiin ja niihin rinnastettaviin henkilöihin, se ei säännöksessä mainittujen rikostenkaan osalta riitä täyttämään 3 artiklan 4 kohdan velvoitetta.

Lainsäädäntöä olisi näin ollen muutettava direktiivin 3 artiklan 4 kohdan velvoitteiden täyttämiseksi. Rahanpesun esirikoksiksi tekopaikan laista riippumatta olisi säädettävä ne edellä mainitut rikokset, jotka eivät kuulu rikoslain 1 luvun 7 §:n soveltamisalaan. Säännös tulisi ulottaa koskemaan myös törkeää rahanpesua.

Rikosten säätämisen rahanpesun esirikokseksi tekopaikan lainsäädännöstä riippumatta voidaan katsoa merkitsevän Suomen rikosoikeuden soveltamisalan laajentamista tältä osin maailmanlaajuiseksi ilman EU:n säädöstä laajempaa kansainvälistä sopimusta. Lisäksi sääntely merkitsisi poikkeusta laillisuusperiaatteeseen liittyvään kaksoisrangaistavuuden edellytykseen. Näistä syistä direktiivin velvoitetta on tulkittava suppeasti. Kaksoisrangaistavuudesta poikkeamista ei ehdoteta ulotettavaksi esirikosten vähäisempiin tekotapoihin, joista ei ole säädetty sakkoa ankarampaa rangaistusta. Poikkeussäännöstä ei myöskään ehdoteta koskemaan tuottamuksellista rahanpesua, jota direktiivi ei ylipäänsä velvoita säätämään rangaistavaksi.

Esityksessä ei myöskään ehdoteta, että edellä mainituista rikoksista voitaisiin Suomessa syyttää päärikoksina tekopaikan laista riippumatta. Rikokset rinnastuisivat muutoin rikoslain 1 luvun 7 §:ssä tarkoitettuihin kansainvälisiin rikoksiin. Sääntely myös menisi huomattavasti direktiivin velvoitteita pidemmälle. Tällaiseen sääntelyyn ei tulisi lähtökohtaisesti ryhtyä ilman kansainvälistä velvoitetta.

Direktiivin 3 artiklan 4 kohdan velvoitteet ehdotetaan täytäntöön pantavaksi lisäämällä rikoslain 1 luvun 11 §:ään uusi 3 momentti, jonka nojalla edellä mainittuja rikoksia pidetään rahanpesun tai törkeän rahanpesun esirikoksina, vaikka teosta ei säädettäisi rangaistusta tekopaikan laissa.

3.2.4 Itsepesu

Artiklan 5 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että artiklan 1 kohdan a ja b alakohdassa tarkoitetut teot on säädetty rangaistaviksi rikoksiksi, kun niihin ovat syöllistyneet henkilöt, jotka toteuttivat rikollisen toiminnan, josta varat olivat peräisin, tai osallistuiivat siihen. Säännös edellyttää siten, että itsepesuna rangaistavaa on varojen muuntaminen tai siirtäminen tietoisena siitä, että kyseiset varat on saatu rikollisesta toiminnasta, tarkoituksena salata tai peittää varojen laiton alkuperä tai auttaa tällaisen toiminnan harjoittamiseen osallistunutta henkilöä välttämään toimintansa oikeudellisia seurauksia. Lisäksi säännöksen mukaan itsepesuna rangaistavaa tulee olla varojen todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin, niistä määräämisen, niiden liikkeiden, niitä koskevien oikeuksien tai niiden omistuksen salaaminen tai peittely tietoisena siitä, että kyseiset varat on saatu rikollisesta toiminnasta. Direktiivin 4 artiklan mukaan myös itsepesuna rangaistavien tekojen yrityksen tulee olla rangaistavaa.

Itsepesun rangaistavuutta koskeva velvoite ei koske 3 artiklan c kohdassa tarkoitettuja tekoja eli pelkkää varojen hankkimista, hallussa pitämistä tai käyttöä. Direktiivi ei myöskään edellytä säätämään itsepesuna rangaistavaksi muutakaan varojen muuntamista ja siirtämistä, joilla ei ole säännöksessä määriteltyä peittämis- tai avustamistarkoitusta ja joilla ei tahallaan aiheuteta varojen salaamista tai peittymistä, koska direktiivi ei ylipäänsä edellytä, että tällaiset teot olisivat sellaisenaan rangaistavia.

Artiklan 5 kohtaan liittyy olennaisesti johdanto-osan 11 kohta, jossa täsmennetään sitä, kuinka laajasti itsepesun tulee direktiivin mukaan olla rangaistavaa esirikoksen ohella. Kohdan mukaan itsepesuna tulee olla rangaistavia rahanpesutoimet, jotka ”eivät rajoitu pelkästään varojen hallussapitoon tai käyttöön vaan käsittävät myös varojen siirtämisen tai muuntamisen tai niiden laittoman alkuperän salaamisen tai peittämisen ja johtavat suurempaan vahinkoon kuin rikollisen toiminnan jo tuottama vahinko, esimerkiksi siihen, että rikollisesta toiminnasta saadut varat laitetaan kiertoon ja näin salataan niiden laiton alkuperä.” Kohdassa mainitulla ”suuremmalla vahingolla” tarkoitetaan asiallisesti lisävahinkoa, mikä ilmenee direktiivin muista kieliversi-

oista (”skada utöver”, ”further damage”). Itsepesun tulisi siten olla rangaistavaa, kun sillä aiheutetaan sellaista vahinkoa, jota esirikos ja siitä langetettava rangaistus eivät jo kata. Tämän voidaan katsoa sopivan yhteen EU:n perusoikeuskirjan 50 artiklassa säädetyn kiellon kanssa, jonka nojalla ketään ei saa panna syytteeseen tai rangaista rikoksesta, josta hänet on jo unionissa lopullisesti vapautettu tai tuomittu syylliseksi lain mukaisesti (niin sanottu *ne bis in idem* – sääntö, ks. LaVM 2/2012 vp, s. 2).

Suomen lain nojalla itsepesu on esirikoksen lisäksi rangaistavaa vain rajoitetusti. Rikoslain 32 luvun 11 §:n rajoitussäännöksessä olevan lähtökohdan mukaan luvussa tarkoitetuista kätkemis- tai rahanpesurikoksista ei tuomita henkilöä, joka on osallinen siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn (esirikos). Taloudellista hyötyä tuottaviin rikoksiin liittyy säännönmukaisesti hyödyn turvaamista koskevia toimia, joiden moitittavuus ja niiden aiheuttama vahinko lailliselle taloudelle on sen vuoksi otettu huomioon esirikoksen rangaistusta arvotettaessa – riippumatta siitä, saadaanko hyöty rikosentekijältä pois. Itsepesu on siten lähtökohtaisesti esirikoksen jälkitekko, josta ei voida erikseen rangaista samaa henkilöä esirikoksen lisäksi (HE 66/1988 vp, s. 108, HE 138/2011 vp, s. 7, LaVM 2/2012 vp, LaVL 4/2017 vp; LaVL 11/2017 vp). Perinteisesti käytetyn termin *rankaisematon jälkitekko* sijaan tässä esityksessä käytetään oikeuskirjallisuudessaakin käytettyä termiä *myötärangaistu jälkitekko* (Tapani, Tolvanen & Hyttinen: ”Rikosoikeuden yleinen osa, Vastuuoppi”, Helsinki 2019, s. 579-583). Tämä termi kuvastaa paremmin sitä seikkaa, ettei jälkitekko jää rankaisemattomaksi vaan teon moitittavuus on otettu huomioon pääteosta säädetyssä rangaistuksessa.

Myötärangaistun jälkiteon käsite liittyy lainkonkurrensiin. Lainkonkurrensissa on kysymys siitä, että joissain tapauksissa samaan tekoon näyttää soveltuvan useita rangaistussäännöksiä, mutta kuitenkin yhden rangaistussäännöksen soveltaminen tekee muun tai muiden soveltamisen tarpeettomaksi tai oikeudellisesti mahdottomaksi. Yhdellä tai useammalla teolla toteutetaan tuolloin usea rikostunnusmerkistö, mutta rangaistus tuomitaan vain yhden rangaistussäännöksen mukaan. Rikoslaisissa ei ole lainkonkurrensia koskevaa yleissäännöstä. Eräissä tilanteissa tunnusmerkistöt sisältävät nimenomaisen maininnan, että teosta rangaistaan, ”jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa tai yhtä ankaraa rangaistusta”. Muitakin lähinnä oikeuskirjallisuudessa, mutta myös lainvalmisteluasiakirjoissa ja oikeuskäytännössä kehittyneitä sääntöjä on olemassa. Teko voi myös jäädä välttämättömänä tai säännönmukaisena esi- tai jälkitekona erikseen rankaisematta. Kysymyksessä on tässä tapauksessa vain yksi rikos (esim. HE 40/1990 vp, s. 8-9).

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1978 II 135 syytettyä, joka surmattuaan uhrin oli seuraavana päivänä polttanut tämän asiapaperit tunnistamista vaikeuttaakseen, ei tuomittu erikseen vahingonteosta. Ratkaisussa KKO 1980 II 124 syytetty, joka oli ensin anastanut Ruotsissa auton kuljettaakseen sen Suomeen myytäväksi ja sen jälkeen kuljettanut sen Suomeen ilman tulliselvitystä, tuomittiin vain varkaudesta, johon veropetos sisältyi. Ratkaisussa KKO 2001:45 väärää seteleitä valmistanut A oli käsenyt B:tä erehdyttämään eri myymälöiden työntekijät ottamaan ne vastaan maksuksi ostamistaan tavaroista. Korkein oikeus katsoi, että alempien oikeuksien A:lle syyksilukemat yllytykset petokseen sisältyivät rahanväärennykseen. Jälkitekoa ei ole aina pidetty rankaisemattomana esimerkiksi silloin, kun se käsittää oikeudenloukkauksen, joka ei ole tullut otetuksi huomioon ensimmäisen rikoksen oikeudellisessa arvioinnissa, ja jos jälkitekko on kohdistunut johonkin toiseen oikeushyvään kuin ensimmäinen rikos. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2002:122 on henkilö, joka oli salannut henkilökohtaisessa konkurssissaan sellaisia varoja, jotka hän oli saanut syyllistyessään avunantoon kommandiittiyhtiön vastuunalaisen yhtiömiehen tekemään törkeään velallisen epärehellisyyteen, tuomittu myös törkeästä velallisen petoksesta. Ratkaisussa KKO 2004:122 on henkilö, joka oli anastanut polttoöljyä ja käyttänyt sitä ajoneuvossaan polttoaineena dieselöljyn sijasta tekemättä laissa säädettyä ilmoitusta ajoneuvohallintokeskukselle, tuomittu anastusrikoksen lisäksi lievästä veropetoksesta.

Ratkaisussa KKO 2011:35 vastaaja oli tuomittu törkeästä velallisen epärehellisyydestä hänen nostettuaan yhtiöstä ilman hyväksyttävää syytä varoja ja veloitettu korvaamaan näin aiheuttamansa vahinko yhtiön konkurssipesälle. Vastaajan katsottiin lisäksi syyllistyneen törkeään veropetokseen jättäessään ilmoittamatta mainitut yhtiöstä nostamansa varat tulolainaan henkilökohtaisessa verotuksessaan. Lainkonkurrensia koskevat oikeustieteessä, oikeuskäytännössä- ja lakien esitöissä muodostuneet soveltamissäännöt ovat paljolti rikos- ja tyyppitilannekohtaisia. Selvää on, että konkurrensia koskeva opit kuuluvat rikosoikeuden yleisiin periaatteisiin.

Ainakin rahanpesun ja sen esirikoksen keskinäisen konkurrenssin kannalta olennaista on se, että omaisuutta tai hyötyä tekijälleen tuottavat esirikokset aiheuttavat muiden vahinkojensa tai vaa-rojensa lisäksi säännönmukaisesti vahingollisia seurauksia myös lailliselle taloudelle jo siitä syystä, että rikoksiin kuuluu yleensä jonkinlainen omaisuuden tai hyödyn hyödyntämistä koskeva toimenpide, jonka seurauksena rikoshyötyä päätyy osaksi laillista rahoitusjärjestelmää. Sikäli kuin tällaiset vahingolliset toimet kuuluvat esirikokseen kiinteästi tai säännönmukaisesti, niitä koskeva moite tulee nimenomaan tämän vuoksi jo huomioon otetuksi esirikoksesta säädettyssä rangaistuksessa. Vakiintuneesti onkin katsottu, että hyötyä tuottaviin rikoksiin kiinteästi liittyviä tai säännönmukaisia hyödyn turvaamistekoja on pidettävä myötärangaistuksina jälkitekoina, eli niiden moitittavuus sisältyy jo esirikoksesta säädettyyn rangaistusasteikkoon, eikä niitä sen vuoksi voida lukea esirikoksen tekijän syyksi erikseen rahanpesuna tai kätkemisrikoksesta (esim. HE 66/1988 vp, s. 108, HE 138/2011 vp, s. 7, LaVM 2/2012 vp, s. 2, LaVL 4/2017, s. 4-5).

Lainkonkurrensia koskevien periaatteiden estämättä on itsepesu säädetty rajoitetusti rangaistavaksi muuttamalla rikoslain 32 luvun 11 §:ää 1.5.2012 voimaan tulleella lailla (187/2012), jonka nojalla henkilö voidaan rajoitussäännöksen estämättä tuomita törkeästä rahanpesusta, mikäli rahanpesurikos muodostaa tekojen jatkuvuus ja suunnitelmallisuus huomioon ottaen olennaisimman ja moitittavimman osan rikoskokonaisuudesta. Lainmuutoksen tarkoituksena oli varmistaa se, ettei vähäisempikin osallistuminen esirikokseen aina poistaisi rikosoikeudellista vastuuta rahanpesusta. Itsepesun rangaistavuus edellyttää siten, että 32 luvun 7 §:ssä säädetty törkeän rahanpesun edellytykset täyttyvät ja että rikoksentehtäjän toiminnan painopiste on rahanpesussa eikä sen esirikoksessa. Lain esitöiden mukaan ”jos rikoksentehtäjän toiminnan painopiste on rahanpesussa eikä sen esirikoksessa, perinteisten konkurrenssioppien tai muiden periaatteiden mukaan ei ole estettä pitää itsepesua rangaistavana silloin, kun esirikoksen moitittavuuden arvioinnissa rahanpesurikos ei tule kokonaan arvostelluksi.” (HE 138/2011 vp, s. 6). Käytännön soveltamistilanteissa huomio on suunnattava rikoskokonaisuuteen ja on punnittava, onko törkeä rahanpesu rikoskokonaisuuden olennaisin ja moitittavin osa. Esitöiden mukaan esirikokseen osallistunut voidaan tuomita törkeästä rahanpesusta lähinnä tilanteissa, joissa törkeästä rahanpesusta tuomittaisiin ankarampi rangaistus kuin esirikoksesta, ja ”kaikissa tilanteissa harkintaa ohjaavat kuitenkin jälkiteon rankaisemattomuutta koskevat periaatteet” (HE 138/2011 vp, s. 12, LaVM 2/2012 vp).

Itsepesutekoja koskeva moite tulee Suomen lainsäädännön nojalla näin ollen jo huomioiduksi osana esirikoksen rangaistusta sillä perusteella, että tällaisia tekoja on edellä todetulla tavalla pidettävä esirikoksen myötärangaistuksina jälkitekoina. Lisäksi itsepesusta voidaan tuomita esirikoksen lisäksi rikoslain 32 luvun 11 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa.

Direktiivin 3 artiklan 5 kohta edellyttää kuitenkin, että itsepesu on säädetty rangaistavaksi ja tuomittavissa erikseen nykyistä laajemmin. Direktiivin velvoitteiden täyttämiseksi olisi säädetävä, että itsepesuna voidaan tuomita rikoksen kautta saadun omaisuuden muuntaminen tai siirtäminen peittämis-, häivyttämis- tai avustamistarkoituksessa sekä tällaisen omaisuuden peittäminen tai häivyttäminen sekä näiden tekojen yritykset. Pelkän omaisuuden vastaanottamisen, hallussapidon, luovuttamisen tai käytön säätämistä itsepesuna rangaistavaksi direktiivi ei edellytä.

Velvoitetta ei myöskään ole säätää itsepesuna rangaistavaksi sellaisia tekoja, joilla ei ole peittämis-, häivyttämis- tai avustamistarkoitusta ja joiden tekijä ei myöskään tahalliseksi katsottavalla tavalla aiheuta peittymistä tai häivyttymistä.

Direktiivin 3 artiklan 5 kohdassa määritelty itsepesuna kriminalisoitavan rahanpesun tunnusmerkistö kattaa myös laajasti tekoja, jotka ovat esirikokseen kiinteästi liittyviä tai säännönmukaisia hyödyn turvaamistoimia. Vaikka itsepesu säädettäisiin määritelmän mukaisesti nykyistä huomattavasti laajemmin tuomittavaksi, ei lain soveltamisessa olisi syytä poiketa direktiivin velvoitteita laajemmin vakiintuneista lainkonkurrenssia koskevista lähtökohdista, joiden nojalla itsepesu jäisi edelleen joissain tapauksissa esirikoksen myötärangaistuksi jälkiteoksi. Direktiivin tarkoituksena ei voida pitää sitä, että jokaisessa tapauksessa, jossa henkilö syyllistyy esirikoksen lisäksi myös itsepesuna rangaistavan rahanpesun tunnusmerkistön täyttävään tekoon, häntä tulisi rangaista siitä erikseen esirikoksen lisäksi. Sen sijaan direktiivin johdannon 11 kohdan mukaisesti tarkoitus on rangaista lisävahinkoa aiheuttavasta itsepesusta, eli Suomen järjestelmässä sellaisesta, jota koskevaa moitetta esirikoksesta säädetty rangaistus ei kata. Tätä osoittaa myös se, että muussa tapauksessa direktiivi johtaisi kansallisissa oikeusjärjestelmissä varsin eriäviin ja joissain tapauksissa ongelmallisiin lopputuloksiin. Suomen järjestelmässä lähtökohdiana on esitutkinta-, syyttämisen-, ja tuomitsemisvelvoite. Jos kaikista direktiivin 3 artiklan 5 kohdassa määritellyn itsepesun tunnusmerkistön täyttävistä teoista tulisi tuomita rangaistus esirikoksesta tuomittavan rangaistuksen lisäksi, tulisi rahanpesusta Suomessa käytännössä massarikos.

Rankaiseminen laajasti itsepesusta esirikoksen lisäksi myös johtaisi kaiken tyyppisten omaisuutta tuottavien rikosten huomattavaan ankaroitumiseen, koska tällaisiin rikoksiin syyllistynyt saisi rangaistuksen säännöllisesti sekä esirikoksesta että rahanpesusta. Tämä ei myöskään vastaisi direktiivin oikeusperustaa, joka koskee rikosten ja seuraamusten määrittelyä koskevia vähimmäissääntöjä erityisen vakavan rikollisuuden alalla (SEUT 83 artiklan 1 kohta). Lisäksi tämä asettaisi direktiivin velvoitteiden laajuuden puolesta Suomen epäedulliseen asemaan muun muassa sellaisiin jäsenvaltioihin nähden, joissa syytteen nostamisessa rikostunnusmerkistön täyttävästä rikosepäilystä on laajemmin harkintavaltaa (niin sanottu opportunititeettiperiaate). Direktiiveillä ei olekaan vakiintuneesti puututtu jäsenvaltioiden rikosoikeuden yleisiin periaatteisiin tai syytteen nostamista tai tuomitsemista koskeviin yleisiin sääntöihin. Direktiivin ei näin ollen voida katsoa edellyttävän sitä, ettei Suomen järjestelmässä itsepesusta tuomitsemisessa voisi jatkossakin ottaa huomioon edellä viitattuja konkurrenssioppeja.

4 artikla. *Avunanto, yllytys ja yritys.* Artiklan nojalla jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että avunanto 3 artiklan 1 kohdassa määritellyissä tahallisissa rahanpesurikoksissa ja 5 kohdassa tarkoitettussa itsepesussa, yllytys niihin ja niiden yritys on säädetty rangaistavaksi rikoksena.

Rikoslain 5 luvun 6 §:n nojalla avunannosta rangaistaan sitä, joka ennen rikosta tai sen aikana neuvoin, toimin tai muilla tavoin tahallaan auttaa toista tahallisen rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen tekemisessä. Avunantovastuu edellyttää sitä, että pääteko eli tässä tapauksessa rahanpesu- tai kätkemisrikos, on vähintäänkin edennyt rangaistavan yrityksen asteelle. Rangaistus avunannosta määrätään soveltaen lievennettyä rangaistusasteikkoa noudattaen mitä rikoslain 6 luvun 8 §:n 1 momentin 3 kohdassa sekä 2 ja 4 momentissa säädetään. Koska avunanto on jo rangaistavaa kaikkien tahallisten rikosten osalta, ei direktiivi edellytä tältä osin muutoksia lain-säädäntöön.

Rikoslain 5 luvun 1 §:n nojalla rikoksen yrityksestä rangaistaan vain, jos yritys on tahallista rikosta koskevassa säännöksessä säädetty rangaistavaksi. Teko on edennyt rikoksen yritykseksi,

kun tekijä on aloittanut rikoksen tekemisen ja saanut aikaan vaaran rikoksen täyttymisestä. Rikoksen yritys on kysymyksessä silloinkin, kun sellaista vaaraa ei aiheudu, jos vaaran syntymättä jääminen on johtunut vain satunnaisista syistä. Rangaistus yrityksestä määrätään soveltaen lievennettyä rangaistusasteikkoa noudattaen mitä rikoslain 6 luvun 8 §:n 1 momentin 3 kohdassa sekä 2 ja 4 momentissa säädetään. Rikoslain 32 luvussa säädettyistä rikoksista rahanpesun ja törkeän rahanpesun yritys on säädetty rangaistavaksi. Tämä täyttää direktiivin velvoitteet. Direktiivin velvoitteiden täyttämiseksi myös esityksessä ehdotetut itsepesun rangaistavuuden laajentamista koskevat muutokset rikoslain 32 luvun rahanpesusäännöksiin kattavat rikosten yrityksen.

Rikoslain 5 luvun 5 §:n nojalla se, joka tahallaan taivuttaa toisen tahalliseen rikokseen tai sen rangaistavaan yritykseen, tuomitaan yllytyksestä rikokseen kuten tekijä. Yllytyksestä rangaistavaan avunantoon rangaistaan 5 luvun 6 §:n nojalla avunantona. Koska yllytys on rangaistavaa kaikkien tahallisten rikosten osalta, ei direktiivi edellytä tältä osin lainsäädännön muuttamista.

5 artikla. *Luonnollisille henkilöille määrättävät seuraamukset.* Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että 3 artiklassa tarkoitetuista rahanpesurikoksista sekä 4 artiklassa tarkoitettua avunannosta, yllytyksestä ja yrityksestä määrätään tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia rikosoikeudellisia seuraamuksia. Edellä on käsitelty niitä rikoslain säännöksiä, joiden katsotaan täyttävän direktiivin 3 artiklan kriminalisointivelvoitteet. Säännöksissä säädetyt seuraamukset ovat rikosoikeudellisia ja direktiivin edellyttämällä tavalla tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia. Artiklan 1 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista. Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että 3 artiklan 1 kohdassa määritellyistä tahallisista rahanpesurikoksista ja 5 kohdasta tarkoitettua itsepesusta on säädetty vankeusrangaistus, jonka enimmäiskesto on vähintään neljä vuotta. Direktiivin johdanto-osan 14 kohdan mukaan kyseisellä velvoitteella ei rajoiteta rangaistusten yksilöintiä ja soveltamista eikä tuomioiden täytäntöönpanoa kunkin yksittäistapauksen konkreettisten olosuhteiden perusteella.

Rikoslain 32 luvun 6 §:n nojalla rahanpesusta on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi ja 7 §:n nojalla törkeästä rahanpesusta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Vähäisissä tapauksissa tuomitaan rahanpesurikkomusta koskevan säännöksen nojalla sakkoon. Törkeästä rahanpesusta säädetty kuuden vuoden enimmäisvankeusrangaistus ylittää direktiivin neljän vuoden enimmäisvankeusrangaistusta koskevan velvoitteen kahdella vuodella. Lisäksi rikoksesta on säädetty vähimmäisrangaistukseksi neljä kuukautta vankeutta, mitä direktiivi ei edellytä. Rangaistusasteikko on siten direktiivissä edellytettyä selvästi ankarampi. Jotta törkeän rahanpesun rangaistusasteikko soveltuisi yksittäistapauksessa, tulee rikoksen kautta saadun omaisuuden olla erittäin arvokas tai rikoksen olla tehty erityisen suunnitelmallisesti ja teon olla myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Lain esitöissä ja oikeuskäytännössä noin 13 000 euron omaisuutta on pidetty huomattavan arvokkaana. Tätä selvästi vähäarvoisempaankin omaisuuteen kohdistuvaa rahanpesua on pidetty oikeuskäytännössä törkeänä, kun se on tehty erityisen suunnitelmallisesti ja teko on myös ollut kokonaisuutena arvostellen törkeä.

SEUT 288 artiklassa säädetään direktiivien oikeusvaikutuksista. Säännöksen mukaan direktiivit velvoittavat saavutettavaan tulokseen nähden jokaista jäsenvaltiota, jolle se on osoitettu, mutta jättää kansallisten viranomaisten valittavaksi muodon ja keinot. Direktiivin 5 artiklan 2 kohdan säännöksellä saavutettava tulos on, että kunkin jäsenvaltion lainsäädäntö mahdollistaa sen, että rahanpesurikoksista voidaan määrätä ainakin neljän vuoden enimmäisvankeusrangaistus. Direktiivissä ei sen sijaan aseteta rangaistuksen mittaamista koskevia täsmällisiä velvoitteita. Direktiivin 6 artiklassa asetetaan velvoitteita, jotka koskevat rangaistuksen mittaamisessa huomiioon otettavia raskauttavia asiahaaroja, mutta tällaisten asiahaarojen vaikutus rangaistuksen

määrään voidaan tuon säännöksen nojalla jättää tuomioistuimen tapauskohtaiseen harkintaan. Rangaistuksen mittaamisperusteet jäävät näin ollen riippumaan kansallisesta oikeusjärjestelmästä. Selvää on, ettei 5 artiklan 2 kohdan säännöksen tavoitteena ole se, että neljän vuoden vankeusrangaistus voitaisiin määrätä rahanpesurikoksista kaikissa tapauksissa. Myöskään rikostutkintakeinojen tai oikeudellisten yhteistyömahdollisuuksien laajentumista ei voi katsoa säännöksen saavutettavaksi tulokseksi, koska rangaistusasteikkojen ankaruutta ei tule määritellä näillä perusteilla vaan teon vakavuuden perusteella suhteellisuusperiaatteen mukaisesti.

Rikoslain 32 luvussa rahanpesurikosten rangaistusasteikot porrastetaan teon vakavuuden perusteella siten, että vakavammassa tapauksissa enimmäisrangaistus ylittää direktiivissä määritellyn rangaistusasteikon ja lievemmissä tapauksissa enimmäisrangaistus on tätä alempi. Porrastaminen laissa lisää lainkäytön selkeyttä ja ennustettavuutta. Vakavimpien tekotapojen otsikoiminen törkeäksi myös viestii niiden erityisestä moitittavuudesta. Myös sellaisissa oikeusjärjestelmissä, joissa rikoksesta on säädetty vain yksi rangaistusasteikko, asettavat rangaistuksen mittaamiselle oikeudellisia edellytyksiä esimerkiksi rikoslain yleiset säännökset, oikeuskäytäntö tai oikeusperiaatteet. Direktiivillä saavutettavaan tulokseen nähden ei ole merkitystä sillä, määrittävätkö rangaistuksen määräämisen edellytykset rahanpesurikosten tunnusmerkistöjen porrastuksen, oikeuskäytännön, rikoslain yleisten säännösten tai muiden oikeudellisten edellytysten mukaan. a Direktiivin johdanto-osan 14 kohdassa mainitussa rangaistusten yksilöinnissä ja soveltamisessa, jota direktiivi ei estä, voidaan katsoa olevan kysymys nimenomaan kansallisten oikeusjärjestelmien normeista, joiden nojalla yksittäiseen rahanpesurikokseen sovellettava rangaistus määritetään.

On myös syytä ottaa huomioon komission rahanpesupuitepäätöksen täytäntöönpanon arviointia koskeva toinen kertomus (KOM(2006) 72 lopullinen). Puitepäätöksen 2 artikla velvoittaa sääntämään rahanpesurikoksista enimmäisrangaistukseksi vähintään neljä vuotta vankeutta. Kertomuksessa on pantu merkille, että Suomessa ja viidessä muussa jäsenvaltiossa edellytettyä vähintään neljän vuoden enimmäisvankeusrangaistusta käytetään ainoastaan silloin, kun tuomari määrittelee rikoksen törkeäksi rahanpesuksi. Komission johtopäätös on tästä huolimatta, että kaikkien näiden jäsenvaltioiden lainsäädännöt ovat kyseisen 2 artiklan määräysten mukaisia (s. 6).

Edellä esitetyillä perusteilla rahanpesurikoksista säädetty rangaistukset täyttävät direktiivin veloitteet. Artiklan 2 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on lisäksi toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että luonnollisille henkilöille, jotka ovat tehneet 3 artiklassa tarkoitettuja rahanpesurikoksia tai syyllistyneet 4 artiklassa tarkoitettuun avunantoon, yllytykseen tai yritykseen, määrätään tarvittaessa lisäseuraamuksia tai -toimenpiteitä. Säännös velvoittaa siihen, että jäsenvaltioiden lainsäädäntö mahdollistaa lisäseuraamusten tai -toimenpiteiden määräämisen rahanpesurikoksiin syyllistyneille tarvittaessa. Säännös jättää lisäseuraamusten tai -toimenpiteiden tyypit ja määräämisen edellytykset jäsenvaltioiden määriteltäväksi. Johdanto-osan 14 kohdassa mainitaan esimerkkeinä lisäseuraamuksista sakot, tilapäinen tai pysyvä julkisen rahoituksen epääminen, mukaan lukien osallistumiskielto tarjouskilpailumenettelyihin sekä avustusten ja käyttöoikeuksien epääminen, väliaikainen kielto harjoittaa liiketoimintaa tai väliaikainen kielto asettua ehdolle luottamustehtävään tai julkiseen virkaan. Lisäseuraamukset- tai toimenpiteet voivat olla myös muunlaisia. Johdanto-osan 14 kohdassa todetaan myös, että kyseisellä veloitteella ei rajoiteta tuomarin tai tuomioistuimen valtaa päättää harkintansa mukaan määrätä lisäseuraamuksia tai -toimenpiteitä ottaen huomioon kaikki kyseisen tapauksen olosuhteet.

Rikoslain 6 luvun 10 §:ssä säädetään ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksista. Pykälän 1 momentin nojalla jos ehdollista vankeutta on pidettävä riittämättömänä rangaistuksena rikoksesta,

voidaan sen ohessa tuomita sakkoa, tai jos ehdollinen vankeus on kahdeksan kuukautta tai sitä pidempi, vähintään 14 ja enintään 120 tuntia yhdyskuntapalvelua. Pykälän 2 momentin nojalla rikoksen 21 vuotta täytettyään tehnyt voidaan eräin edellytyksin tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan yhden vuoden kolmen kuukauden ajaksi. Pykälän 3 momentin nojalla tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan yhden vuoden kolmen kuukauden ajaksi, jos tätä on pidettävä perusteltuna tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi tai uusien rikosten ehkäisemiseksi.

Liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) 3 §:n nojalla liiketoimintakieltoon voidaan määrätä silloin, kun henkilö on liiketoiminnassa muusta kuin maksukyvyttömyydestä johtuvasta syystä olennaisesti laiminlyönyt siihen liittyviä lakisääteisiä velvollisuuksia tai jos hän on liiketoiminnassa syyllistynyt rikolliseen menettelyyn, jota ei voida pitää vähäisenä, ja hänen toimintaansa on kokonaisuutena arvioiden pidettävä velkojien, sopimuskumppaneiden, julkisen talouden taikka terveen ja toimivan taloudellisen kilpailun kannalta vahingollisena. Liiketoimintakieltoon voidaan lain 2 §:n nojalla määrätä yksityinen elinkeinonharjoittaja, jolla on kirjanpito-laissa säädetty kirjanpitovelvollisuus, avoimen yhtiön yhtiömies, kommandiitti-yhtiön vastuunalainen yhtiömies ja eurooppalaisen taloudellisen etuyhtymän henkilöjäsene sekä se, joka on yhteisön hallituksen jäsenenä tai toimitusjohtajana taikka muussa siihen rinnastettavassa asemassa, samoin kuin se, joka tosiasiallisesti johtaa yhteisön tai säätiön taikka ulkomaisen sivuliikkeen toimintaa taikka hoitaa sen hallintoa. Rangaistus liiketoimintakiellon rikkomisesta säädetään rikoslain 16 luvun 11 §:ssä.

Rikosuhrimaksusta annetun lain (669/2015) 2 §:n nojalla rikosuhrimaksun on velvollinen suorittamaan se, joka tuomitaan rangaistukseen rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta. Lain nojalla maksuvelvoitteen edellytyksenä ei ole se, että rikoksella on asianomistaja. Rikosuhrimaksun ovat näin ollen velvollisia suorittamaan myös rahanpesurikoksiin syyllistyneet. Rikosuhrimaksun suuruus on näihin rikoksiin syyllistyneelle 80 euroa (3 §:n 2 momentti).

Rikoslain 2 luvun 14 a §:n mukaan rangaistukseen maanpetos- tai valtiopetosrikoksesta taikka muusta rikoksesta vankeuteen vähintään kahdeksi vuodeksi tuomittava on tuomittava menettämään sotilasarvonsa, jollei sotilasarvon menettämistä huomioon ottaen rikoksen laatu, rikokseen johtaneet ja siitä ilmenevät seikat sekä sotilasarvon menettämisestä tekijälle aiheutuvat muut seuraukset ole pidettävä kohtuuttomana.

Rikoslain 32 luvun 12 §:n tuomitaan menettämiseseuraamuksena rahanpesun, törkeän rahanpesun tai tuottamuksellisen rahanpesun kohteena ollut omaisuus valtiolle menetetyksi. Säännöstä voidaan pitää direktiivin 5 artiklan 3 kohdassa tarkoitettuna lisäseuraamuksena, koska vastaavaa velvoitetta ei aseteta menetetyksi tuomitsemista koskevassa direktiivin 9 artiklassa.

Rahanpesu- tai kätkemisrikokseen syyllistyneelle voi lain nojalla aiheutua myös muita seuraamuksia. Tuomio rahanpesurikoksesta voi esimerkiksi olla liiketoimintaa tai ammatinharjoittamista koskevan luvan saamisen este tai menettämisen peruste.

Artiklan 3 kohdan velvoitteet täyttyvät edellä mainittujen säännösten nojalla.

FATF:n Suomea koskevassa arviointiraportissa (16.4.2019) katsotaan, etteivät rahanpesusta tuomittavat rangaistukset täytä täysin FATF:n suositusta rangaistusten oikeasuhtaisuudesta. FATF:n suosituksissa tai raportissa ei yksilöidä tarkemmin oikeasuhtaisen rangaistuksen edellytyksiä. Raportissa annetaan toimenpidesuositus, jonka mukaan Suomen tulisi kannustaa siihen, että tuomioistuimet soveltaisivat laaja-alaisemmin seuraamuksia törkeään rahanpesuun tuomitsemisen oikeasuhtaisuuden parantamiseksi. Suositus ei edellytä lainsäädännön muutta-

mista. Tarkoituksena on, että rahanpesurikoksiin sovelletaan laajasti lainsäädännön mahdollistamia seuraamusvaihtoehtoja, mukaan lukien edellä todettuja lisäseuraamuksia ja turvaamistoimia, ja että rangaistus mitataan suhteellisuusperiaatteen mukaisesti niin, että asteikko ja rangaistus muodostavat johdonmukaisen kokonaisuuden.

6 artikla. *Raskauttavat asianhaarat.* Artiklan 1 kohdan nojalla 3 artiklassa tarkoitettujen rahanpesurikosten sekä 4 artiklassa tarkoitettujen avunannon, yrityksen ja yllytyksen yhteydessä raskauttavina asianhaaroina tulee pitää seuraavia olosuhteita: a) rikos on tehty osana järjestäytyneen rikollisuuden torjunnasta annetun neuvoston puitepäätöksen 2008/841/YOS tarkoitetun rikollisjärjestön toimintaa tai b) rikoksenteijä on neljännen rahanpesudirektiivin 2 artiklassa tarkoitettu ilmoitusvelvollinen, joka on tehnyt rikoksen harjoittaessaan ammattitoimintaansa. Johdanto-osan 15 kohdassa täsmennetään artiklan velvoitteita seuraavasti: ”Vaikka velvollisuutta rangaistusten koventamiseen ei ole, jäsenvaltioiden olisi varmistettava, että tuomari tai tuomioistuimien voi ottaa tässä direktiivissä säädetyt raskauttavat asianhaarat huomioon tuomitesaan rikoksenteijöitä. Tuomari tai tuomioistuin saa harkintansa mukaan päättää, koventaako se rangaistusta tiettyjen raskauttavien asianhaarojen johdosta ottaen huomioon kaikki yksittäisen tapauksen tosiseikat. Jäsenvaltioita ei olisi velvoitettava säätämään raskauttavista asianhaaroista, jos neuvoston puitepäätöksessä 2008/841/YOS säädetyt rikokset tai ilmoitusvelvollisten luonnollisten henkilöiden ammattitoimintaa harjoittaessaan tekemät rikokset ovat kansallisen lainsäädännön mukaan rangaistavia erillisinä rikoksina ja tämä voi johtaa ankarampiin seuraamuksiin.” Artiklan 1 kohta jättää jäsenvaltioiden harkintaan tavan, jolla varmistetaan, että tuomioistuimien voi ottaa raskauttavat asianhaarat huomioon. Säännös ei myöskään aseta tarkkoja velvoitteita sille, miten raskauttavien asianhaarojen tulee vaikuttaa rangaistukseen. Jäsenvaltioiden harkintaan jää näin ollen se, täytetäänkö säännöksen velvoitteet erityisellä lain säännöksellä, jossa nimenomaisesti viitataan a ja b alakohdassa tarkoitettuihin raskauttaviin asianhaaroihin, vaiko yleisellä säännöksellä, jonka nojalla mainitut asianhaarat voidaan ottaa raskauttavina huomioon.

Kohdan a alakohdassa tarkoitettuna järjestäytyneen rikollisuuden torjunnasta annetun neuvoston puitepäätöksen 2008/841/YOS 1 artiklan 1 alakohdan mukaan rikollisjärjestöllä tarkoitetaan rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka on ollut olemassa jonkin aikaa ja joka koostuu useammasta kuin kahdesta henkilöstä, jotka toimivat yhdessä tehdäkseen rikoksia, joista voi enimmillään seurata vähintään neljän vuoden pituinen tai sitä ankarampi vankeusrangaistus tai vapaudenriiston käsittävä turvaamistoimenpide, saadakseen niistä suoraan tai välillisesti taloudellista tai muuta aineellista hyötyä. Rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan rangaistuksen koventamisperuste on muun muassa rikoksen tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Pykälän 2 momentin mukaan järjestäytyneellä rikollisryhmällä tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, taikka 11 luvun 10 §:ssä tai 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettuja rikoksia. Rikoslain säännökset vastaavat puitepäätöksen 2008/841/YOS velvoitteita (HE 263/2014 vp s. 4–5). Rikoslain 6 luvun 5 §:n mukainen järjestäytyneitä rikollisryhmiä koskeva koventamisperuste soveltuu kaikkiin rikoksiin ja siten myös direktiivin 3 ja 5 artiklassa tarkoitettuihin rikoksiin direktiivin edellyttämällä tavalla. Artiklan 1 kohdan a alakohta ei edellytä muutosta lainsäädäntöön.

Kohdan b alakohdassa viitattuna neljännen rahanpesudirektiivin 2 artiklassa määritetään ne ilmoitusvelvolliset, joihin kyseistä direktiiviä sovelletaan. Viitattuna artiklan velvoitteet on pantu täytäntöön pääosin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetulla lailla (444/2017), jonka 1 luvun 2 §:n 1 momentissa säädetään niistä toimijoista, jotka kuuluvat lain soveltamisalaan ja jotka ovat laissa tarkoitettuja ilmoitusvelvollisia. Lain 8 luvussa säädetään ilmoitusvelvollisille asetettujen rahanpesun estämistä koskevien velvoitteiden laiminlyönneistä

määrättävistä hallinnollisista seuraamuksista, joihin kuuluu rikemaksu ja seuraamusmaksu. Luonnolliselle henkilölle määrättävä rikemaksu on vähintään 500 euroa ja enintään 10 000 euroa (8 luvun 1 §). Valvontaviranomainen ei lähtökohtaisesti voi määrätä seuraamusmaksua luonnolliselle henkilölle teosta tai laiminlyönnistä, joka on laissa säädetty rangaistavaksi (8 luvun 3 §:n 2 momentti). Rikemaksua tai seuraamusmaksua ei voida myöskään määrätä sille, jota epäillään samasta teosta esitutkinnassa, syyteharkinnassa tai tuomioistuimessa vireillä olevassa rikosasiassa tai jolle on samasta teosta annettu lainvoimainen tuomio (8 luvun 6 §:n 2 momentti). Luotto- ja rahoituslaitoksille säädetään ankarammat seuraamukset, koska niillä on keskeinen rooli rahoitusjärjestelmässä (8 luvun 4 §).

Rikoslain systematiikassa rangaistuksen mittaamista koskevat perusteet ovat rikoslain yleisessä osassa 6 luvussa ja ne koskevat kaikkia rikoksia. Luvun 5 §:n 1 momentin nojalla koventamisperusteita ovat muun muassa rikollisen toiminnan suunnitelmallisuus ja rikoksen tekeminen palkkiota vastaan. Se, että rikoksentehtäjä on edellä tarkoitettu ilmoitusvelvollinen, joka on tehnyt rikoksen harjoittaessaan ammattitoimintaansa, ei ole rikoslaissa erikseen mainittu rikoksen koventamisperuste. Tämä seikka voi kuitenkin merkitä jommankumman edellä mainituista koventamisperusteista täyttymistä.

Rikoslain 6 luvun 4 §:ssä säädetyn rangaistuksen mittaamista koskevan yleisperiaatteen mukaan rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttamiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Säännöksessä täsmennetään niitä perusteita, joihin rikoksen ja rangaistuksen välistä oikeudenmukaista suhdetta vahvistettaessa tulee kiinnittää huomio. Rikoksen vahingollisuuden ja vaarallisuuden arvioinnin tulisi tapahtua suhteessa annettuun rikoskuvaukseen. Kyse on tunnusmerkistön mukaisten seurausten arvottamisesta. Siinä lähtökohtana ovat säännöksen suojeluobjekti ja suojaamistavoite (HE 44/2002 vp). Se, että rahanpesuun syyllistynyt on edellä tarkoitettu ilmoitusvelvollinen, joka on tehnyt rikoksen harjoittaessaan ammattitoimintaansa, on omiaan lisäämään rahanpesun vahingollisuutta ja vaarallisuutta, koska ilmoitusvelvollisilla on keskeinen vastuuasema laillisen rahoitusjärjestelmän toiminnassa ja rahanpesun ennaltaehkäisyssä. Sen vuoksi rikoksen tekemistä ilmoitusvelvollisena ammattitoiminnassa on pidettävä rangaistusta koventamista puoltavana seikkana, joka tulee ottaa rangaistuksen mittaamisessa huomioon rikoslain 6 luvun 4 §:ssä säädetyn rangaistuksen mittaamista koskevan yleisperiaatteen nojalla.

Lisäksi direktiivin velvoitteiden täyttymisen kannalta on syytä ottaa huomioon se, että rahanpesu ilmoitusvelvollisena ammattitoiminnassa koskee tyypillisesti erittäin arvokasta omaisuutta tai on erityisen suunnitelmallista. Rahanpesu ilmoitusvelvollisena ammattitoiminnassa voi täyttää törkeän rahanpesun tunnusmerkistön, mikä merkitsee sitä, että teko voi johtaa ankarampiin seuraamuksiin direktiivin johdanto-osan 15 kohdassa tarkoitettulla tavalla. Oikeuskäytännössä sitä, että rahanpesua on pidetty kokonaisuutena arvostellen törkeänä, on puoltanut esimerkiksi se seikka, että rikokseen syyllistynyt oli toiminut rahanvälitysyhtiöiden asiamiehenä (KKO 1318:2018, kohta 29).

Edellä esitetyin perusteiden ei ole syytä poiketa nykyisestä rikoslain systematiikasta säätämällä rikoksen tekeminen ilmoitusvelvollisena ammattitoiminnassa erilliseksi koventamisteeksi. Tämä seikka on jo nykyisten yleisempien lain säännösten nojalla peruste, jonka tuomioistuin voi ottaa huomioon ankaroittavana seikkana rangaistusta mitattaessaan direktiivin edellyttämällä tavalla. Lisäksi tällainen seikka merkitsee tyypillisesti sitä, että törkeän rahanpesun tunnusmerkistö täyttyy. Artiklan 1 kohdan b alakohta ei näin ollen edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat säätää, että 3 artiklassa tarkoitettujen rahanpesurikosten sekä 4 artiklassa tarkoitettujen avunannon, yrityksen ja yllytyksen yhteydessä ras-

kauttavina asianhaaroina pidetään sitä, että rahanpesun kohteena olevien varojen arvo on huomattava tai rahanpesun kohteena olevat varat ovat peräisin 2 artiklan 1 alakohdan a–e ja h alakohdassa tarkoitetuista rikoksista (järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen, terrorismirikokset, ihmiskauppa ja laittoman maahantulon järjestäminen, seksuaalinen hyväksikäyttö, huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitton kauppa sekä korruptio). Säännös ei ole velvoittava, joten sen täytäntöönpano jää jäsenvaltioiden harkintaan.

Rikoslain 32 luvun 7 §:ssä säädetty törkeän rahanpesun tunnusmerkistö täyttyy, kun rikos koskee erittäin arvokasta omaisuutta ja teko on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Rahanpesurikosten asteikkoon ei sellaisenaan vaikuta se, millä esirikoksella saatuun omaisuuteen teko kohdistuu. Esirikoksen vakavuus on kuitenkin huomioon otettava seikka rahanpesun rangaistusta mitattaessa. Artiklan 2 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

7 artikla. *Oikeushenkilöiden vastuu.* Artiklassa on veloitteet oikeushenkilön vastuun ulottamisesta direktiivissä tarkoitettuihin rikoksiin. Säännös ei poikkea asiallisesti aikaisemmissa EU:n rikosoikeutta koskevissa säädöksissä olevasta oikeushenkilön vastuuta koskevasta säännöksestä.

Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että oikeushenkilö voidaan saattaa vastuuseen 3 artiklan 1 ja 5 kohdassa tarkoitetuista rahanpesurikoksista ja 4 artiklassa tarkoitetuista avunannosta, yllytyksestä ja yrityksestä, jotka on oikeushenkilön hyväksi tehnyt joko yksin tai oikeushenkilön toimielimen jäsenenä toimien henkilö, jonka johtava asema oikeushenkilössä perustuu johonkin seuraavista: a) valta edustaa oikeushenkilöä; b) valtuus tehdä päätöksiä oikeushenkilön puolesta; tai c) valtuus käyttää määräysvaltaa oikeushenkilössä.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on lisäksi toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että oikeushenkilö voidaan saattaa vastuuseen, jos tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitettu henkilö on laiminlyönyt ohjaus- tai valvontatehtävänsä siten, että oikeushenkilön alaisuudessa toimiva henkilö on voinut tehdä jonkin 3 artiklan 1 ja 5 kohdassa ja 4 artiklassa tarkoitetun rikoksen oikeushenkilön hyväksi.

Artiklan 3 kohdassa todetaan, että tämän artiklan 1 ja 2 kohdan mukainen oikeushenkilöiden vastuu ei estä rikosoikeudellisten menettelyjen aloittamista sellaisia luonnollisia henkilöitä vastaan, jotka syyllistyvät tai yllyttävät 3 artiklan 1 ja 5 kohdassa ja 4 artiklassa tarkoitettuihin rikoksiin tai avustavat niissä.

Rikoslain 32 luvun 12 §:n nojalla kätkemisrikokseen, törkeään kätkemisrikokseen, ammattimaiseen kätkemisrikokseen, rahanpesuun, törkeään rahanpesuun ja tuottamukselliseen rahanpesuun sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

Rikoslain 9 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan oikeushenkilö tuomitaan yhteisösakkoon, jos sen lakisääteiseen toimielimeen tai muuhun johtoon kuuluva taikka oikeushenkilössä tosiasiallista päätösvaltaa käyttävä on ollut osallinen rikokseen tai sallinut rikoksen tekemisen taikka jos sen toiminnassa ei ole noudatettu vaadittavaa huolellisuutta ja varovaisuutta rikoksen ehkäisemiseksi.

Rikoslain 9 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan rikos katsotaan oikeushenkilön toiminnassa tehdyksi, jos sen tekijä on toiminut oikeushenkilön puolesta tai hyväksi ja hän kuuluu oikeushenkilön johtoon tai on virka- tai työsuhteessa oikeushenkilöön taikka on toiminut oikeushenkilön edustajalta saamansa toimeksiannon perusteella.

Suomen rikoslainsäädännössä ei nimenomaisesti säädetä artiklan 3 kohdan mukaisesti oikeushenkilön ja rikokseen syyllistyneen luonnollisen henkilön erillisestä rikosoikeudellisesta vastuusta. Vastuiden erillisyyden selvää ilman nimenomaista säännöstäkin. Lisäksi se ilmenee väkivalloisesti eräistä säännöksistä. Rikoslain 5 luvun 8 §:ssä säädetään eräiden henkilöiden tuomitsemisesta rangaistukseen oikeushenkilön toiminnassa tehdystä rikoksesta siitä huolimatta, etteivät he täytä rikoksen tunnusmerkistössä tekijälle asetettuja erityisehtoja, jos oikeushenkilö nuo ehdot täyttää. Oikeushenkilön ja sen toiminnassa rikokseen syyllistyneiden rangaistusvastuun erillisyyttä osoittaa myös rikoslain 9 luvun 2 §:n 2 momentti, jonka mukaan yhteisöskokoon tuomitaan, vaikkei rikoksentehtyjää saada selville tai muusta syyistä tuomita rangaistukseen.

Edellä mainitut säännökset täyttävät artiklan velvoitteet, joten artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

8 artikla. *Oikeushenkilöille määrättävät seuraamukset.* Artiklassa olevat velvoitteet vastaavat asiallisesti aikaisemmissa EU:n rikosoikeutta koskeissa säädöksissä olevia oikeushenkilölle määrättäviä seuraamuksia koskevia säännöksiä.

Artiklan alkuosan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että 7 artiklan nojalla vastuussa olevalle oikeushenkilölle voidaan määrätä tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia seuraamuksia, joihin kuuluvat rikosoikeudelliset tai muut sakkot.

Rikoslain 9 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan yhteisö, säätiö tai muu oikeushenkilö, jonka toiminnassa on tehty rikos, on syyttäjän vaatimuksesta tuomittava rikoksen johdosta yhteisöskokoon, jos se on rikoslaisissa säädetty rikoksen seuraamukseksi. Pykälän 2 momentissa todetaan direktiivin 2 artiklan ”oikeushenkilön” määritelmää vastaavasti, että rikoslain 9 luvun säännöksiä ei sovelleta julkisen vallan käytössä tehtyyn rikokseen.

Rikoslain 9 luvun 5 §:n mukaan yhteisöskokko tuomitaan vähintään 850 ja enintään 850 000 euron suuruisena. Luvun 6 §:ssä säädetään yhteisöskokko mittaamisperusteista. Mainitun pykälän 1 momentin mukaan yhteisöskokko rahamäärä vahvistetaan oikeushenkilön 2 §:ssä tarkoitettuna laiminlyönnin laadun ja laajuuden tai johdon osuuden sekä oikeushenkilön taloudellisen aseman mukaan. Rikoslain 9 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan laiminlyönnin ja johdon osuuden merkitystä arvioitaessa otetaan huomioon tehdyn rikoksen laji ja vakavuus, rikollisen toiminnan laajuus, tekijän asema oikeushenkilön toimitelmissä, se, osoittaako oikeushenkilön velvollisuuksien rikkomisen piittaamattomuutta lain säännöksistä tai viranomaisten määräyksistä, sekä muualla laissa säädetty rangaistuksen mittaamisperusteet. Rikoslain 9 luvun 6 §:n 3 momentin mukaan taloudellista asemaa arvioitaessa otetaan huomioon oikeushenkilön koko, vakavaraisuus, toiminnan taloudellinen tulos sekä muut oikeushenkilön talouden arvioimiseen olennaisesti vaikuttavat seikat.

Artiklan loppuosan mukaan tehokkaisuuteen, oikeasuhtaisuuteen ja varoittaviin seuraamuksiin voi kuulua myös muita seuraamuksia, kuten

- a) oikeuden menettäminen julkisista varoista myönnettäviin etuuksiin tai tukiin;
- b) tilapäinen tai pysyvä julkisen rahoituksen epäminen, mukaan lukien osallistumiskielto tarjouskilpailumenettelyihin sekä avustusten ja käyttöoikeuksien epäminen;
- c) väliaikainen tai pysyvä kielto harjoittaa liiketoimintaa;
- d) tuomioistuimen valvontaan asettaminen;

e) tuomioistuimen päätös, jolla oikeushenkilö määrätään purettavaksi;

f) rikoksen tekemiseen käytettyjen tilojen sulkeminen väliaikaisesti tai pysyvästi.

Artiklan loppuosa ei ole muotoilultaan velvoittava, joten sen täytäntöönpano on jäsenvaltion harkinnassa. Seuraamuksiin kuuluu useita Suomen oikeusjärjestelmälle vieraita rikosoikeudellisia seuraamuksia, joiden mahdollinen käyttöön ottaminen edellyttäisi kokonaisvaltaista tiettyyn rikoslajiin rajoittumatonta tarkastelua.

Edellä mainitut säännökset täyttävät artiklan velvoitteet, joten artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

9 artikla. *Menetetyksi tuomitseminen.* Artiklan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että niiden toimivaltaiset viranomaiset jäädyttävät tai tuomitsevat menetetyksi direktiivin 2014/42/EU mukaisesti rikoshyödyn, joka on saatu rahanpesurikosdirektiivissä tarkoitettujen rikosten tekemisestä tai niiden tekemisen edistämisestä, ja rikoksentekevälaineet, joita on käytetty tai jotka on tarkoitettu käytettäväksi sitä varten, sen mukaan kuin on tarpeen.

Artiklan 2 kohdassa viitatus direktiivin edellyttämät lainsäädäntömuutokset ovat tulleet voimaan syyskuun 2016 alussa. Direktiivin täytäntöönpanon yhteydessä muutettiin menettämisseuraamuksia koskevaa rikoslain 10 lukua sekä vakuustakavarikkoa, takavarikoimista ja asiakirjan jäljentämistä koskevia pakkokeinolain 6 ja 7 lukua (rikoslain 10 luvun muuttamisesta annettu laki 356/2016 sekä pakkokeinolain 6 ja 7 luvun muuttamisesta annettu laki 357/2016). Artiklassa viitatus direktiivin mukaiset jäädyttämis- ja menettämistoimenpiteet ovat Suomessa mahdollisia myös kätkemis- ja rahanpesurikosten johdosta. Lisäksi rikoslain 32 luvun 12 §:n nojalla omaisuus, joka on ollut rahanpesun, törkeän rahanpesun tai tuottamuksellisen rahanpesun kohteena, on tuomittava valtiolle menetetyksi. Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

10 artikla. *Lainkäyttövalta.* Artiklan 1 kohdan nojalla kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet ulottaakseen lainkäyttövaltansa direktiivissä tarkoitettuihin rikoksiin, kun rikos on tehty kokonaan tai osittain sen alueella tai kun rikoksen tekijä on jäsenvaltion kansalainen.

Rikoslain 1 luvun 1 §:n nojalla Suomessa tehtyyn rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Luvun 6 §:n nojalla Suomen kansalaisen Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Jos rikos on tehty millekään valtiolle kuulumattomalla alueella, rangaistavuuden edellytyksenä on, että teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Suomen kansalaisena pidetään henkilöä, joka rikoksen tekohetkellä oli tai oikeudenkäynnin alkaessa on Suomen kansalainen. Suomen kansalaiseen rinnastetaan henkilö, joka rikoksen tekohetkellä asui tai oikeudenkäynnin alkaessa asuu pysyvästi Suomessa, sekä henkilö, joka tavataan Suomesta ja oikeudenkäynnin alkaessa on Islannin, Norjan, Ruotsin tai Tanskan kansalainen taikka tällöin pysyvästi asuu jossakin näistä maista. Säännökset täyttävät artiklan 1 kohdan velvoitteet.

Artiklan 2 kohdan nojalla jäsenvaltion on ilmoitettava komissiolle päätöksestään laajentaa lainkäyttövaltaansa direktiivissä tarkoitettuihin rikoksiin, jotka on tehty sen alueen ulkopuolella, jos rikosentekijällä on vakinainen asuinpaikka kyseisen jäsenvaltion alueella tai rikos on tehty sen alueelle sijoittautuneen oikeushenkilön hyväksi. Säännös ei ole muotoilultaan velvoittava, joten sen täytäntöönpano on jäsenvaltion harkinnassa.

Artiklan 3 kohta koskee menettelyä toimivaltaristiriitojen ratkaisemistilanteissa. Vastaava säännös on eräissä aikaisemmissa EU:n rikosoikeudellisissa säädöksissä (HE 30/2018 vp). Kohdan mukaan jos jokin direktiivissä tarkoitettu rikos kuuluu useamman jäsenvaltion lainkäyttövaltaan ja mikä tahansa asianomaisista jäsenvaltioista voi perustellusti ryhtyä syytetoimiin samojen toiseikkojen perusteella, asianomaisten jäsenvaltioiden on toimittava yhteistyössä päättääkseen, minkä niistä on ryhdyttävä syytetoimiin rikoksenteikijää vastaan, pyrkien keskittämään syytetoimet yhteen jäsenvaltioon. Kohdan mukaan seuraavat tekijät on otettava huomioon: jäsenvaltion alue, jolla rikos on tehty, rikoksenteikijän kansallisuus tai asuinpaikka, rikoksen uhrin tai uhrien lähtömaa ja alue, jolta rikoksenteikijä on tavoitettu. Asia on tarvittaessa annettava Eurojustin käsiteltäväksi puitepäätöksen 2009/948/YOS 12 artiklan mukaisesti. Viitattu puitepäätös koskee rikosoikeudellisia menettelyjä koskevien toimivaltaristiriitojen ehkäisemistä ja ratkaisemista. Puitepäätös on pantu täytäntöön säätämällä laki rikosoikeudellisia menettelyjä koskevien toimivaltaristiriitojen ehkäisemisestä ja ratkaisemisesta sekä esitutkinnan ja syytetoimien siirtämisestä Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä (295/2012). Laki täyttää 3 kohdan velvoitteet.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

11 artikla. *Tutkintakeinot.* Artiklan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että 3 artiklassa tarkoitettujen rahanpesurikosten sekä 4 artiklassa tarkoitettujen avunannon, yrityksen ja yllytyksen tutkinnasta tai syytteesenpanosta vastaavilla henkilöillä, yksiköillä tai muilla tahoilla on käytettävissään tehokkaat tutkintakeinot, esimerkiksi järjestäytyneen rikollisuuden tai muiden vakavien rikosten tutkinnassa käytettävät keinot. Säännös on yleinen eikä siinä aseteta tiettyjen tutkintakeinojen käyttämistä koskevia velvoitteita. Direktiivin johdanto-osan 19 kohdan mukaan ”tällaisten keinojen käytön kansallisen lainsäädännön mukaisesti olisi oltava kohdennettua, siinä olisi otettava huomioon suhteellisuusperiaate sekä tutkinnan kohteena olevien rikosten luonne ja vakavuus, ja siinä olisi kunnioitettava oikeutta henkilötietojen suojaan.”

Rikoksen selvittämiseksi käytettävistä pakkokeinoista säädetään pakkokeinolaissa (806/2011). Artikla edellyttää, että käytössä on oltava tehokkaat tutkintakeinot. Tämän voi katsoa tarkoittavan pakkokeinolaissa säädettyjä rikoksen selvittämisessä käytettäviä pakkokeinoja. Pakkokeinolaissa mukaan pakkokeinon käytön yhtenä edellytyksenä on yleensä se, että selvitettävänä on tietty rikos (niin sanottu perusterikos). Tuolloin mahdollisuus käyttää pakkokeinoa rikoksen selvittämisessä määräytyy rikoksesta säädetyn enimmäisrangaistuksen perusteella tai sillä perusteella, että rikos erikseen mainitaan rikosnimikkeeltään keinokohtaisessa säännöksessä. Joidenkin pakkokeinojen (esimerkiksi takavarikko) käytön edellytyksenä ei ole kuitenkaan se, että selvitettävänä on tietyn vakavuustason tai tietyn niminen rikos, vaan keino voi tulla käytettäväksi kaikkien rikosten selvittämisessä.

Pakkokeinojen käytön yleisenä edellytyksenä on 1 luvun 2 §:ssä ilmaistu suhteellisuusperiaate. Säännöksessä todetaan, että pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Suhteellisuusperiaate ja muut perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset (PeVM 25/1994 vp, s. 5) on otettava huomioon myös pakkokeinolainsäädännön muuttamista harkittaessa.

Rahanpesun ja tuottamuksellisen rahanpesun selvittämistä varten voidaan näiden rikosten enimmäisrangaistuksen (2 vuotta vankeutta) nojalla käyttää seuraavia pakkokeinoja pakkokeinolaissa säädettyjen muiden edellytysten täytyessä:

HE 183/2020 vp

- Henkilöntarkastus (8 luvun 31 §:n 1 momentti)
 - DNA-tunnisteen määrittäminen (9 luvun 4 §:n 1 momentti)
 - Kotietsintä (8 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohta)
 - Laite-etsintä (8 luvun 21 §:n 1 momentin 1 kohta)
 - Henkilönkatsastus esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai seikan löytämiseksi (8 luvun 32 §:n 1 momentti)
 - Henkilötuntemerkkien ottaminen muusta kuin rikoksesta epäilystä (9 luvun 3 §:n 2 momentti)
 - Matkustuskielto (5 luvun 1 §)
 - Tehostettu matkustuskielto (5 luvun 1 a §)
 - Lähetyksen takavarikoiminen ja jäljentäminen (7 luvun 5 §:n 1 momentti)
 - Pidättäminen, kun on vaara paosta, rikoksen selvittämisen vaikeuttamisesta tai rikoksen jatkamisesta (2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 kohta)
 - Tekninen katselu (10 luvun 19 §:n 4 momentti)
 - Esineen tekninen seuranta (10 luvun 21 §:n 2 momentti)
 - Teleyksilöintitietojen hankkiminen (10 luvun 25 §:n 1 momentti)
 - Televalvonta haltijan suostumuksella (10 luvun 7 §:n 1 momentti)
 - Suunnitelmallinen tarkkailu (10 luvun 12 §:n 3 momentti)
 - Peitetoiminta tietoverkossa (10 luvun 27 §:n 3 momentti)
 - Valeosto (10 luvun 34 §:n 2 momentti)
- Törkeän rahanpesun selvittämistä varten voidaan lisäksi käyttää seuraavia pakkokeinoja pakkokeinolaissa säädettyjen muiden edellytysten täytyessä:
- Ylimääräisen tiedon käyttö (10 luvun 56 §:n 2 momentti)
 - Vangin DNA-tunnisteen määrittäminen (9 luvun 4 §:n 2 momentti)
 - Televalvonta (10 luvun 6 §:n 2 momentti)
 - Sijaintitietojen hankkiminen epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi (10 luvun 8 §)
 - Tukiasematietojen hankkiminen (10 luvun 10 §:n 2 momentti)
 - Peitelty tiedonhankinta (10 luvun 12 §:n 2 ja 3 momentti)
 - Tekninen kuuntelu (10 luvun 16 §:n 3 momentti)

HE 183/2020 vp

- Tekninen katselu kotirauhan piirissä (10 luvun 19 §:n 4 momentti)
- Epäillyn tekninen seuranta (10 luvun 21 §:n 3 momentti)
- Tekninen laitetarkkailu (10 luvun 23 §:n 3 momentti)
- Valvottu läpilasku (10 luvun 41 §:n 2 momentti)
- Henkilönkatsastus DNA-tunnisteen määrittämiseksi (8 luvun 32 §:n 2 momentti)
- Viranomaisen, avustajan, lääkärin tai julkaisijan asiakirjojen takavarikointi tai jäljentäminen (7 luvun 3 §:n 2 momentin 3 kohta)
- Tekninen kuuntelu tai tekninen katselu, jonka kohteena on viesti lähimaiselle, lääkärille tai julkaisijalle (10 luvun 52 §:n 2 momentti)
- Peitetoiminta (10 luvun 27 §:n 2 momentti)
- Telekuuntelu (10 luvun 3 §:n 2 momentti)
- Telekuuntelu, jonka kohteena on viesti lähimaiselle, lääkärille tai julkaisijalle (10 luvun 52 §:n 2 momentti)

Rahanpesurikosten selvittämiseksi on näin ollen käytössä laajat ja tehokkaat tutkintakeinot, joiden käyttö on rikosten mukaisesti kohdennettua ja edellyttää suhteellisuusperiaatteen noudattamista. Tämä täyttää artiklan velvoitteet.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

12 – 15 artikla. *Loppusäännökset.* Artiklat sisältävät tavanomaiset loppusäännökset rahanpesupuitepäätöksen tiettyjen säännösten korvaamisesta, direktiivin saattamisesta osaksi kansallista lainsäädäntöä, raportoinnista, voimaantulosta ja direktiivin osoittamisesta jäsenvaltioille.

Jäsenvaltioiden on 13 artiklan mukaan saatettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan viimeistään 3 päivänä joulukuuta 2020. Niiden on viipymättä ilmoitettava tästä komissiolle.

Raportointia koskevan 14 artiklan mukaan komissio antaa viimeistään 3 päivänä joulukuuta 2022 Euroopan parlamentille ja neuvostolle kertomuksen, jossa arvioidaan missä määrin jäsenvaltiot ovat toteuttaneet tarvittavat toimenpiteet direktiivin noudattamiseksi. Saman artiklan mukaan komissio antaa 3 päivänä joulukuuta 2023 Euroopan parlamentille ja neuvostolle kertomuksen, jossa arvioidaan direktiivin lisäarvoa rahanpesun torjunnassa sekä sen vaikutusta perusoikeuksiin ja -vapauksiin.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Esityksellä saatetaan Suomen lainsäädäntö vastaamaan direktiivin vaatimuksia. Edellä jaksossa 3.2 todetuilla perusteilla esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslain 1 ja 32 lukua.

Kaksoisrangaistavuuden vaatimusta koskevaan rikoslain 1 luvun 11 §:ään ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 momentti, jossa määriteltäisiin rikokset, joita pidettäisiin rahanpesun esirikoksina tekopaikan laista riippumatta.

Kätkemis- ja rahanpesurikoksia koskevan rikoslain 32 luvun 11 §:n rajoitussäännökseen ehdotetaan muutosta, jolla itsepesun rangaistavuutta laajennettaisiin eräisiin rahanpesurikoksen tunnusmerkistön täyttäviin tekoihin ja niiden yritykseen.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Vaikka rahanpesuun liittyvää rikoslainsäädäntöä koskevista vähimmäissäännöistä on jo useita kansainvälisiä velvoitteita ja suosituksia, joihin direktiivi pitkälti pohjautuu, rikoslainsäädännön lähentäminen edelleen Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä edesauttaa jäsenvaltioiden ja myös Suomen viranomaisten mahdollisuuksia estää ja selvittää sellaisia rahanpesurikoksia, joiden osalta tarvitaan rajat ylittävää yhteistyötä. Tätä edistää myös direktiivin velvoite, jonka mukaan jäsenvaltioiden rikosten tutkinnasta tai syytteenpanosta vastaavilla tahoilla on oltava käytettävissään tehokkaat tutkintakeinot.

Esirikokseen osallistunut henkilö voitaisiin nykyistä laajemmin tuomita myös rahanpesusta. Tämä vahvistaisi rikosoikeudellista suojaa lailliselle taloudelle ja erityisesti rahoitusjärjestelmälle. Itsepesun rangaistavuus mahdollistaisi tutkinnan aloittamisen rahanpesusta myös esirikoksen ollessa jo tuomioistuimessa käsitelty silloin, kun kysymys ei ole samasta teosta. Laajemat mahdollisuudet tutkia, syyttää ja tuomita itsepesu esirikoksesta erillisenä rikoksena liisäisivät myös arvion mukaan jonkin verran käytännön mahdollisuuksia tuomita rahanpesun kohteena ollut rikoshyöty menettämisseuraamuksena valtiolle.

Kaksoisrangaistavuuden edellytyksestä poikkeamista koskevalla lainmuutoksella parannettaisiin mahdollisuutta tuomita rahanpesusta tapauksissa, joissa esirikos on tehty vieraassa valtiossa, kun kyse on eräistä vakavista esirikoksista.

Esityksellä ei arvioida olevan muita yhteiskunnallisia vaikutuksia tai vaikutuksia ympäristöön.

4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Nykyisin rikoslain säännöksen nojalla itsepesuna rankaisemattomia tekoja pidettäisiin jatkossa huomattavasti laajemmin erikseen rangaistavana rahanpesuna. Itsepesun laajempi rangaistavuus ei merkitsisi, että viranomaisten tutkittaviksi tulisi uusia rikosryhmiä. Koska itsepesun kriminalisoinnin laajentaminen merkitsisi rahanpesun mahdollisen tekijäpiirin laajentamista, voidaan tämän arvioida kasvattavan jossain määrin rahanpesurikosten määrää.

Huolimatta vuonna 2012 voimaan tulleesta lainmuutoksesta, joka mahdollistaa esirikokseen osallistuneen tuomitsemisen myös rahanpesusta, ei tällaisesta teosta ole annettu langettavaa tuomiota. Syytteessä on ollut muutama tapaus. Vaikka ehdotettu säännös on soveltamisalaltaan tätä merkittävästi laajempi, ei senkään arvioida johtavan rahanpesua koskevien rikosprosessien huomattavaan kasvuun. Ehdotettu säännös laajentaa mahdollisuuksia tuomita itsepesusta, mutta jo nykyisin vastaavia rikoksia voidaan ja tulee tutkia ja syyttää.

Arvioitaessa esityksen vaikutusta rahanpesutapausten määrään suuntaa-antavaksi lähtökohdaksi voidaan ottaa poliisin tietoon tulleiden rahanpesun ja törkeän rahanpesun vuosittainen määrä. Näissä tapauksissa on kysymys tilanteista, joissa on ollut syytä epäillä sitä, että rikoshyötyyn on kohdistettu rahanpesutoimia, joihin esirikokseen osallinen on yleensä ainakin myötävaikuttanut. Vaikka esirikokseen osallistunutta ei pääsääntöisesti voida nykyisin tuomita rahanpesusta, on myös tällaisen henkilön tekemäksi epäilty rahanpesu tutkittava. Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tuli yhteensä 424 (vuonna 2018 yhteensä 393) rikosilmoitusta rahanpesusta ja törkeästä rahanpesusta tai niiden yrityksestä. Koska nämä rikosilmoitukset voivat kattaa kaiken tyyppisen rahanpesun, arvioidaan näistä teoista vain osan olevan sellaisia, jotka esitetyn säännöksen nojalla tuomittaisiin itsepesuna. Toisaalta näiden rikosilmoitusten ei oleteta kattavan kaikkia sellaisia tekoja, jotka esitetyn säännöksen nojalla tulisivat tuomittavaksi itsepesuna. Vuonna 2018 muun kuin esirikokseen osallistuneen tekemä rahanpesu ja törkeä rahanpesu tai niiden yritys luettiin oikeudessa syyksi 364 kertaa.

Itsepesun rangaistavuuden laajentaminen vaikuttaisi myös yleisestävasti eli ennaltaehkäisisi tällaisia tekoja. Esityksen rikollisuusvaikutusten määrällinen arviointi on kuitenkin vaikeaa ja siihen liittyy merkittävää epävarmuutta.

Edellä todetun nojalla varovaisena arviona voidaan esittää, että itsepesun rangaistavuuden laajentamista koskeva säännös lisäisi tuomittujen rahanpesurikosten määrää noin 100-200:lla vuodessa. Esitutkintojen ja syytteiden määrän lisäyksen arvioidaan olevan tätä jonkin verran suurempi.

Arvioitaessa vaikutuksia viranomaisten työmäärään on otettava huomioon se, että itsepesuna rangaistavien tekojen tutkinnassa olisi kysymys pitkälti samoista toimenpiteistä, joita esitutkintaviranomaiset tekevät nykyisinkin rikoshyödyn jäljittämiseksi silloinkin, kun esitutkintaa ei ole aloitettu rahanpesurikoksesta. Syytettyä itsepesusta käsiteltäisiin tuomioistuimessa pääsääntöisesti samassa oikeudenkäynnissä esirikoksen kanssa. Sen vuoksi esitutkintojen, syytteiden ja oikeudenkäyntien määrän ei arvioida lisääntyvän merkittävästi. Huomioon on toisaalta otettava myös se, että itsepesuna tuomittavissa teoissa olisi usein kysymys monimutkaisemmista taloudellisista rikoksista, joiden selvittäminen vaatii tavanomaista enemmän resursseja. Vaikka samoja tutkintatoimenpiteitä on suoritettava jo nykyisin, voidaan itsepesun rangaistavuuden laajentamisen arvioida edellyttävän esitutkinta- ja oikeusviranomaisten resurssien kohdentamista rahanpesurikoksiin jossain määrin nykyistä enemmän.

Esityksellä ei ole olennaisia vaikutuksia viranomaisten keskinäisiin suhteisiin, viranomaisten tehtäviin ja menettelytapoihin, henkilöstöön tai organisaatioon taikka viranomaisten hallinnollisiin tehtäviin.

4.2.3 Taloudelliset vaikutukset

Esityksen taloudelliset vaikutukset kohdistuvat ennen kaikkea julkiseen talouteen.

Itsepesuun syyllistynyt tuomittaisiin yleensä myös esirikoksesta, jolloin tuomittava seuraamus olisi osa yhteistä rangaistusta. Siltä osin kuin tuomittava rangaistus olisi ehdotonta vankeutta, kasvattaisi itsepesun rangaistavuuden laajentaminen vankilukua, mikä lisää vankeusrangaistusten täytäntöönpanokustannuksia. On vaikea arvioida tarkasti, kuinka suurta vankimäärän kasvua ehdotetut muutokset käytännössä merkitsevät. Arvioinnissa suuntaa-antavaksi lähtökohdaksi voidaan ottaa edellä arvioitu rahanpesutuomioiden vuosittainen kasvu sekä yleisimmät

rahanpesun esirikokset ja niistä langetettavat ehdottomat vankeusrangaistukset. Rahanpesun yleisimpiä esirikoksia ovat varkaus-, petos- ja huumausaineririkokset.

Esirikoksista keskimäärin noin 17 %:sta tuomitaan ehdottomaan vankeuteen. Jos esitys johtaisi edellä olevan arvion mukaisesti 100-200:aan uuteen langettavaan tuomioon rahanpesusta tai törkeästä rahanpesusta, korottaisivat näistä vuosittaisten ehdottomien vankeusrangaistuksien yhteenlaskettua pituutta 17 % eli 17–34. Vuonna 2018 ehdottomia vankeusrangaistuksia rahanpesusta ja törkeästä rahanpesusta tuomittiin yhteensä 44, joista 27 eli 61 % tuomittiin rahanpesusta ja 17 eli 39 % törkeästä rahanpesusta. Ehdottomaan vankeuteen tuomittiin rahanpesusta keskimäärin 3,1 kuukaudeksi ja törkeästä rahanpesusta keskimäärin 13,2 kuukaudeksi. Esirikoksen ehdottomaan vankeusrangaistukseen yhdistettynä tuomittava rangaistus olisi pituudeltaan keskimäärin noin 1/3 tästä eli rahanpesusta 1 kuukausi ja törkeästä rahanpesusta 4,4 kuukautta. Näistä vankilassa suoritettaisiin keskimäärin 60 % eli rahanpesusta 0,6 kuukautta ja törkeästä rahanpesusta 2,64 kuukautta. Näin ollen esityksen voidaan arvioida lisäävän vuosittain rahanpesun osalta 6,2–12,4 vankeuskuukautta ja törkeän rahanpesun osalta 17,5–35 vankeuskuukautta eli yhteensä 23,7–47,4 vankeuskuukautta eli 1,98–3,95 vankivuotta.

Ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpanokustannukset vuonna 2019 olivat noin 70 860 euroa vankivuodelta (Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2019, s. 22). Näin ollen esitys lisäisi vankeusrangaistusten täytäntöönpanon kustannuksia noin 140 000 – 280 000 eurolla vuodessa (25.40.01 rikosseuraamuslaitoksen toimintamenot). Nämä kustannukset voidaan kattaa valtiontalouden kehyspäätösten ja valtion talousarvioiden mukaisien määrärahojen puitteissa.

Resurssien kohdentaminen itsepesutapauksiin ja niitä koskevien tuomioiden kasvu voidaan ottaa huomioon tekijänä, joka voi lisätä jossain määrin rikoshyödyn päätymistä valtiolle menettämisseuraamusten ja vahingonkorvausten kautta. On kuitenkin huomattava, että rahanpesun kohteena ollut rikoshyöty voidaan tuomita rikoslain 10 luvun säännösten nojalla menetetyksi tai korvattavaksi hyvin laajasti jo esirikoksen perusteella. Koska myöskään kattavia tilastoja rahanpesurikosten johdosta menetetyksi tuomitun tai vahingonkorvauksena tuomitun ja saadun omaisuuden arvosta ei ole, mahdollisia taloudellisia hyötyjä ei voida tarkasti arvioida.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

5.1.1 Vastaanottamista, hallussapitoa ja käyttöä koskevat tarkoitustahallisuusedellytykset

Esityksen valmistelussa on arvioitu hyötymis-, peittämis- tai avustamistarkoitusta koskevien edellytysten poistamista rahanpesusäännöksestä. Koska edellä jaksossa 3.2 todetulla tavalla rahanpesusäännöksen ja muiden rikoslain 32 luvun säännösten katsotaan jo kattavan kaiken sellaisen rikoshyödyn vastaanottamista, hallussapitoa ja käyttämistä koskevan menettelyn, jonka voidaan katsoa ansaitsevan rikosoikeudellisen seuraamuksen, ei edellytysten poistamisella arvioida olevan merkittäviä edullisia vaikutuksia rikosvastuun toteutumisen kannalta. Sen sijaan poistamisella arvioidaan olevan seuraavanlaisia muita vaikutuksia.

Vaikka poistaminen rajattaisiin direktiivin 3 artiklan 1 kohdan c alakohdan sanamuotoa vastaavasti siten, että vain omaisuuden hankkiminen, hallussapito tai käyttö olisi rangaistavaa ilman tarkoitustahallisuutta koskevaa lisäedellytystä, muodostuisi rahanpesusäännöksen soveltamisala nykyistä laajemmaksi ja epäselvemmäksi (ks. HE 182/1990 vp, s. 11). Tämä voisi laajentaa

rahanpesuna rangaistavien tekojen alaa perusteettomasti sellaisiin tekoihin, joita ei ole kriminalisointiperiaatteiden kannalta perusteltua säätää rangaistavaksi. Kun tarkoitustahallisuusedellytysten on vaikeaa nähdä rajaavan moitittavia tekoja rangaistavuuden ulkopuolelle eikä tällaista rajautumista ole todettu esiintyneen käytännössäkään, olisi laajempaa kriminalisointia vaikeaa perustella painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimaksi. Lisäksi kriminalisointi voisi olla ongelmallinen suhteellisuusvaatimuksen kannalta. Rikosvastuun kannalta perusteettoman pitkälle meneviä ja myös epäselviä tilanteita voisi syntyä esimerkiksi rikosentekijän kanssa asuvien tai muuten hänen kanssaan tekemisissä olevien henkilöiden kannalta tilanteissa, joissa he eivät voi kohtuudella välttää esimerkiksi jonkinlaista rikoksella hankitun esineen käyttöä. Rikoslain 32 luvun 11 §:n 2 momentissa oleva rajoitussäännös sulkee kohtuussyistä pois rangaistavuuden joissain tällaisissa tilanteissa, mutta vain siltä osin kuin kysymys on rikosentekijän yhteistalouden tavanomaisiin tarpeisiin hankitusta omaisuudesta (KKO 2009:59).

Yksi vaihtoehto olisi poistaa tarkoitustahallisuutta koskevat edellytykset säännöksestä ja laajentaa samalla 32 luvun 11 §:n 2 momentin rajoitussäännöstä siten, että edellä viitattuja kohtuuttomia tilanteita suljettaisiin pois rangaistavuuden piiristä. Toisaalta on otettava huomioon, että rikoshyödyn siirtäminen perheenjäsenille tai tuttavapiirille on tavanomainen keino peittää sen rikollinen alkuperä tai välttää rikoksen paljastuminen, mikä voi aiheuttaa vakavaa vahinkoa. Mitä vakavammalla esirikoksella saadusta omaisuudesta on kysymys tai mitä aktiivisempia peittämistoimia perheenjäsen siihen kohdistaa, sitä perustellumpana voidaan pitää omaisuuden rikollisesta alkuperästä tietoisien perheenjäsenen rangaistusvastuuta ja sitä ilmeisemmin voidaan hänellä myös katsoa olevan hyötymis-, peittämis- tai avustamistarkoitus tai teon katsoa käsittävän tahallista peittämistä. Joidenkin vastaanottamista, hallussapitoa tai käyttöä koskevien rahanpesutekojen poissulkeminen kategorisesti rajoitussäännöksellä olisi näin ollen vaikeaa tehdä niin, ettei rahanpesun rangaistavuus tosiasiallisesti rajoittuisi perusteettomasti nykyistä sääntelyä kapeammaksi. Tämä ei olisi tarkoituksenmukaista eikä direktiivin velvoitteidenkaan kannalta ongelmatonta.

Tekijän hyötymis-, peittämis- ja avustamistarkoitusta koskevien edellytysten poistamista on arvioitu myös sen kannalta, mikä olisi tämän seurauksena rahanpesusäännöksen ja rikoslain 32 luvun 1-5 §:ssä säädettyjen kätkemisrikosten soveltamisalojen suhde. Jo nykyisin säännösten soveltamisalat ovat osittain päällekkäiset. Kätkemisrikos on rahanpesua lievemmin rangaistava rikos ja voi soveltua vain silloin, kun rahanpesun tunnusmerkistö ei täyty. Kätkemisrikoksena rangaistavia ovat vain sellaiset rahanpesua lievemmat teot, joiden esirikoksena on jokin säännöksessä mainittu omaisuusrikos, ja joissa tekijällä ei ole tarkoitusta hankkia itselleen tai toiselle hyötyä, peittää tai häivyttää rikoksen tuottaman hyödyn alkuperä tai avustaa rikosentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset, joissa tekijä ei (tahallaan) aiheuta omaisuuden rikollisen alkuperän peittymistä tai häivyttymistä tai joissa tekijä ryhtyy omaisuuteen eräillä muilla kuin rahanpesusäännöksessä tarkoitettulla tavalla. Jos rahanpesuna rangaistavaa olisi tahallinen rikosperäisen omaisuuden vastaanottaminen, hallussapito ja käyttö ilman tarkoitusta koskevia edellytyksiä, ei kätkemisrikokselle jäisi enää merkittävää soveltamisalaa. Kun kätkemisrikoksia koskeville säännöksille ei jäisi käytännössä juurikaan soveltamisalaa, tulisi ne joko kumota tai ainakin niiden sisältöä tulisi olennaisesti muuttaa. Jos nykyisin vain kätkemisrikoksen tunnusmerkistön täyttävät teot rangaistaisiin jatkossa rahanpesuna, ankaroituisivat enimmäisrangaistukset niin perusteen, tuottamuksellisen teon kuin törkeän tekemuodonkin osalta.

Perinteisen kätkemisrikoksen ja rahanpesun tunnusmerkistöjen erillisyyttä puoltaa yhä se, että rikosten tyyppilliset tekumuodot eroavat varsin paljon toisistaan (HE 53/2002 vp, s. 19). Kätkemisrikosten kumoaminen tai merkittävä muuttaminen ja rahanpesun tunnusmerkistön laajentaminen merkitsisi asiallisesti rikoslain 32 luvun kokonaisuudistusta. Tällaiselle kokonaisuudistukselle tulisi olla painavat perusteet.

5.1.2 Itsepesu

Esityksessä ehdotetun säännöksen sanamuoto kattaisi myös tekoja, jotka ovat päällekkäisiä eli lainkonkurrenssissa esirikoksen jälkitekojen kanssa. Tilanteiden moninaisuuden vuoksi tällainen eri rikossäännösten päällekkäisyys rikoslaissa ei ole tavatonta. Vaihtoehtoisesti itsepesua koskevat direktiivin velvoitteet olisi kuitenkin mahdollista panna täytäntöön siten, että lain säännöksen sanamuoto kattaisi vain tekoja, jotka eivät olisi lainkonkurrenssissa esirikoksen jälkitekojen kanssa. Säännöksessä itsepesuna tuomittaviksi määriteltäisiin tällöin ainoastaan sellaiset itsepesuteot, jotka aina aiheuttavat esirikokseen nähden lisävahinkoa. Vaihtoehdon etuna olisi se, että itsepesuna tuomittavien rikosten ala voisi ilmetä selkeämmin säännöksen sanamuodosta. Tällainen säännös olisi esityksessä ehdotettua vaihtoehtoa ja direktiivin 3 artiklan sanamuotoa rajallisempi ja se sulkisi kategorisemmin pois mahdollisuuksia syyksilukea itsepesutekoja. Jäisi epävarmaksi, olisiko tällainen säännös direktiivin velvoitteiden täyttymisen kannalta riittävä. Direktiivin velvoitteiden täyttämisen kannalta parempana on näin ollen pidetty sitä, että itsepesua koskeva säännös olisi kattavampi, lainkonkurrenssissa esirikoksen jälkitekojen kanssa olevat itsepesuteot määriteltäisiin säännöstä sovellettaessa yleisten lainkonkurrenssia koskevien sääntöjen nojalla ja soveltamista täsmennettäisiin lakiehdotuksen perusteluissa.

Esityksen valmistelussa on myös arvioitu vaihtoehtoa, jonka mukaan direktiivin 3 artiklan 1 kohdan a ja b alakohdassa tarkoitetut teot määriteltäisiin itsepesutapauksissakin nimenomaisesti esirikokseen nähden erillisiksi teoiksi, joista voisi lähtökohtaisesti aina tuomita sama henkilö rangaistukseen esirikoksesta langetettavan rangaistuksen lisäksi. Tämä ratkaisu merkitsisi perustavanlaatuisia poikkeamia siitä konkurrenssioppeihin perustuvasta lähtökohdasta, että itsepesu on esirikoksen myötärangaistu jälkiteko, ja se sivuuttaisi esityksessä esiin tuodut periaatteelliset ja käytännölliset ongelmat. Lisäksi ratkaisusta aiheutuisi ongelmallisia seurannaisvaihtokutuksia koko rikosoikeusjärjestelmään. Koska direktiivin 3 artiklan 1 kohdan a ja b alakohdassa tarkoitettuihin teoihin lukeutuu tyypillisiä toimia, joilla rikoksentekijät turvaavat rikoksellaan saamaansa hyötyä, tällainen vaihtoehto johtaisi siihen, että hyötyä tuottaneen rikoksen tekijä tuomittaisiin tavallisesti esirikoksen lisäksi myös rahanpesusta. Esimerkiksi itse anastetun esineen myyminen eteenpäin tai ravintolassa syöminen huumausainerikoksellaan saaduilla käteisvaroilla voitaisiin varsin usein katsoa omaisuuden muuntamiseksi häivyttämistarkoituksessa tai omaisuuden tahalliseksi peittämiseksi. Näin ollen tällaisesta teosta olisi rangaistava esirikoksesta langetettavan rangaistuksen lisäksi, joten tekijää rangaistaisiin jatkossa kahdesta rikoksesta. Tämä tarkoittaisi rangaistavuuden alan merkittävää laajentumista ja ainakin useimpien hyötyä tuottavien rikosten rangaistusten ankaroitumista.

Tällaiselle laajamittaiselle ankaroitamiselle ei kuitenkaan ole nähty perusteita. Sitä vastoin ankaroitaminen voisi johtaa rikoslainsäädännön sisäiseen epäsuhtaan omaisuusrikoksista ja muista taloudellista hyötyä tuottavista rikoksista langetettavien rangaistusten ankaroituuksessa muun muassa henkilöön kohdistuvista rikoksista tuomittaviin rangaistuksiin nähden. Lisäksi tämä edellyttäisi rikosasioiden käsittelystä vastaavien viranomaisten (erityisesti esitutkinta- ja syyttäväviranomaisten sekä tuomioistuinten) resurssien kohdentamista lukuisiin uusiin rahanpesusasioihin. Tätä ei ole pidettävä tarkoituksenmukaisena erityisesti kun otetaan huomioon se, ettei tällaisissa tapauksissa tekijöiden menettely jää nykyisinkään rangaistavuuden ulkopuolelle ja rikoshyöty tai sen arvo tuomitaan menetetyksi valtiolle tai korvattavaksi asianomistajalle. Lisäksi vankeusrangaistusten pidentyessä niiden täytäntöönpanosta koituisi huomattavan suuret lisäkustannukset.

Eduskunnan kannanotoissa on todettu, että rahanpesurikokset on luotu täydentäväksi sääntelyksi, joka on luonteeltaan esirikokseen nähden liitännäinen. Tämän lähtökohdan muuttaminen

edellyttäisi lakivaliokunnan mukaan mahdollisesti mittavaa lainsäädännön arviointia, jossa keskeisten esirikosten tunnusmerkistöjä ja rangaistusasteikkoja arvioitaisiin rangaistavan itsepesun soveltamistilanteiden kannalta. Lakivaliokunta on puoltanut itsepesun rajaamista luonteeltaan moitittavimpiin tekoihin (LaVM 2/2012 vp, LaVL 4/2017 vp, LaVL 11/2017 vp). Todetuista syistä esityksessä ei ehdoteta edellä mainittua vaihtoehtoa.

Esityksen valmistelussa on myös arvioitu vaihtoehtoa, jonka mukaan rikoslain 32 luvun 11 §:n 1 momentin itsepesun tuomittavuutta rajoittava säännös poistettaisiin kokonaan ja lainkonkurrenssikysymykset jätettäisiin laajemmin lain perusteluissa ja oikeuskäytännössä ratkaistavaksi. Tässäkin tapauksessa pelkkä omaisuuden vastaanottaminen, hallussapito tai käyttö voitaisiin määritellä teoiksi, joita ei voisi tuomita itsepesuna. Tämä ratkaisu muistuttaisi pitkälti Ruotsin vastaavaa lainsäädäntöä. Ruotsin rahanpesusäännösten nojalla itsepesun tekijäpiiriä ei ole rajoitettu, mutta niiden esitöissä vahvistetaan, että yleisten rikosten konkurrenssia koskevien periaatteiden mukaan itsepesun *katsotaan normaalisti sisältyvän esirikokseen*. Henkilö tuomitaan siten lähtökohtaisesti vain esirikoksesta, mutta itsepesu voidaan ottaa huomioon vaikuttavana olosuhteena rangaistusarvioinnissa. Esitöissä mainitaan kaksi esimerkkiä tapaustyypeistä, joissa itsepesusta voidaan tuomita. Näitä ovat tilanteet, joissa henkilö on osallistunut vain vähäisessä määrin esirikokseen rikokseen, mutta hänellä on ollut keskeinen rooli myöhemmässä rahanpesussa – tämä vastaa pitkälti nykyistä rikoslain 32 luvun 11 §:n 1 momentissa säädettyä tilannetta. Lisäksi itsepesusta tuomitseminen voi tulla kysymykseen tietyissä tilanteissa, joissa rahanpesutoimet ylittävät selvästi tavanomaiset rikoshiötyyn kohdistuvat toimet (RP 2013/14:121, s. 112). On huomionarvoista, että esimerkiksi FATF on katsonut tämän Ruotsin lainsäädännön täyttävän täysin itsepesun rangaistavuutta koskevan suosituksensa.

Suomessakin tällainen ratkaisu johtaisi siihen, että itsepesun syyksiluettavuutta esirikoksen lisäksi rajoittaisivat käytännössä lainkonkurrenssisäännöt. Rangaistavuuden alan kannalta vaihtoehto vastaisi sen vuoksi olennaisesti esityksessä ehdotettua sääntelyä. Kun lain säännöksessä ei nimenomaisesti todettaisi lähtökohtaa, että esirikokseen osallista ei tuomita rahanpesurikoksesta, jäisi myötärangaistu jälkitekoooppi yksinomaan esityksen perustelujen ja yleisten lainkonkurrenssioppien varaan. Sen vuoksi esityksessä ehdotettua vaihtoehtoa on pidettävä selkeämpänä.

Esityksen valmistelussa on myös arvioitu direktiivin sallimaa mahdollisuutta rajata itsepesun rangaistavuus vain tilanteisiin, joissa pestään direktiivin 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla esirikoksella saatua hyötyä. Itsepesun esirikosten rajaamista ei ole kuitenkaan pidetty perusteltuna niistä samoista syistä, joita edellä 2 artiklan tarkastelun yhteydessä on esitetty sille, ettei esirikoksen rajaamista ylipäänsä pidetä tarkoituksenmukaisena eikä Suomen nykyisten kansainvälisten sitoumusten mukaisina.

5.2 Muiden jäsenvaltioiden suunnittelemat tai toteuttamat keinot

Eräiden muiden jäsenvaltioiden lainsäädäntöä esitellään työryhmän mietinnössä OMML 2019:3 (s. 14-19).

6 Lausuntopalaute

6.1 Yleisesti lausunnoista

Direktiivin täytäntöönpanoa valmistelleen työryhmän mietinnöstä (OMML 2019:3) annettiin yhteensä 25 lausuntoa.

Yleisesti rahanpesun torjunnan tehostamista ja kriminalisointien laajentamista direktiivin vaatimusten mukaisesti pidettiin lausunnoissa tärkeänä. Palaute koskien valittua voimaansaattamistapaa oli kuitenkin jakautunutta ja näkemykset ehdotetun lainsäädännön riittävydestä vaihtelivat.

Osa lausunnonantajista kannatti nimenomaisesti mietinnössä ehdotettuja lainmuutoksia ja piti niitä riittävinä (Finanssivalvonta, Itä-Suomen hovioikeus, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Lakimiesliitto ry). Osa ilmoitti kannattavansa mietintöä tai ettei siihen ollut huomautettavaa, mutta esitti joitain näkökohtia jatkotyössä pohdittavaksi (työ- ja elinkeinoministeriö, Verohallinto ja Tulli). Helsingin hovioikeus ilmoitti, ettei sillä ole lausuttavaa. Pirkanmaan kärjäoikeus ilmoitti, ettei sillä ole huomautettavaa työryhmämietinnön osalta.

Osa lausunnonantajista jätti ottamatta suoraan kantaa, kannattavatko he mietinnössä valittua linjaa ja esitti joitain seikkoja jatkotyössä harkittavaksi korostaen direktiivin asianmukaista ja riittävää täytäntöönpanoa (Finanssiala ry, rikosoikeuden yliopistonlehtori Tatu Hyttinen, Suomen tuomariliitto ry, valtiovarainministeriö).

Osa lausunnonantajista ei ollut vakuuttunut siitä, täyttävätkö mietinnön ehdotukset direktiivin edellyttämät vaatimukset, ja erityisesti siitä, asettavatko mietinnön ehdotukset, lähinnä lakiehdotuksen perustelut, liian tiukkoja kriteerejä itsepesun rangaistavuudelle (Poliisihallitus, keskusrikospoliisi, rikosoikeuden professori Minna Kimpimäki, rikos- ja prosessioikeuden professori Matti Tolvanen, sisäministeriö, eduskunnan oikeusasiamies, Oikeuskanslerinvirasto, Helsingin kärjäoikeus, Suomen syyttäjäyhdistys). Joissain lausunnoissa kyseenalaistettiin myös se, onko rahanpesusäännöksessä olevat tarkoitustahallisuusedellytykset direktiivin velvoitteiden mukaisia (eduskunnan oikeusasiamies, Oikeuskanslerinvirasto, Poliisihallitus).

Mietinnössä esitettyä arviota direktiivin muiden säännösten suhteesta Suomen lainsäädäntöön ei lausunnoissa juurikaan tarkemmin kommentoitu.

Valtiontalouden tarkastusvirasto ilmoitti, ettei se anna lausuntoa.

6.2 Itsepesun syyksiluettavuus

Itsepesun rangaistavuuden alan laajentaminen

Itsepesun rangaistavuuden laajentamista riittämättömänä pitäneissä lausunnoissa kritiikki kohdistui pääsääntöisesti lakiehdotuksen perusteluihin eikä niinkään ehdotettuun säännökseen. Perustelujen katsottiin rajaavan liikaa säännöksen soveltamisalaa. Useat näistä lausunnonantajista tukeutuivat mietintöön sisältyvässä valtiosyyttäjä Ritva Sahavirran (Valtakunnansyyttäjänvirasto) erivässä mielipiteessä esitettyihin näkemyksiin.

Joissain lausunnossa ei oltu täysin vakuuttuneita mietinnössä esitetystä näkemyksestä, että hyötyä tuottaviin rikoksiin säännönmukaisesti liittyvät rahanpesun tunnusmerkistön täyttävät hyödynturvaamista koskevat toimet ovat lainkonkurrensia koskevien lähtökohtien nojalla erikseen rankaisemattomia, eli myötärangaistuja jälkitekkoja. Tältä osin kahdessa lausunnossa kannatettiin (yleisellä tasolla) eriävissä mielipiteessäkin esitettyä näkemystä, että lainkonkurrensiin liittyviä kysymyksiä tulisi arvioida muidenkin seikkojen kannalta, kuten ottamalla huomioon, että esirikoksilla ja rahanpesulla suojataan yleensä eri oikeushyviä. Useammassa lausunnossa todettiin yleisemmin, että olisi aiheellista ottaa huomioon eriävissä mielipiteessä esitettyjä näkemyksiä hankkeen jatkotyössä. Joissain näissä lausunnossa korostettiin lähinnä yleisellä tasolla itsepesun laajan rangaistavuuden edistävän rikosvastuun toteutumista. Eräissä lausunnoissa myös esitettiin huomiona, että lakiehdotuksen perustelut eivät ole lain soveltamisen kannalta riittävän selkeät.

Joissain lausunnoissa nähtiin eriävää mielipidettä vastaavasti mietinnössä ehdotetun säännöksen perusteluineen tarkoittavan, että itsepesu rajattaisiin koskemaan vain törkeää tekemuotoa. Lisäksi joissain lausunnoissa kyseenalaistettiin, täyttääkö mietinnössä ehdotettu ratkaisu direktiivin vaatimuksia tai FATF:n suosituksia. Yhdessä lausunnossa katsottiin, etteivät direktiivin velvoitteet tulisi täytetyksi. Lausunnoissa ei arvioitu tarkemmin direktiivin jättämää kansallista liikkumavaraa tai viitattu yksilöidymmin sitä koskevaan arvioon mietinnössä.

Itsepesun rangaistavuuden alan laajentamista arvioitaessa keskeistä on se, että itsepesun syyksiluettavuutta koskevat lähtökohdat perustuvat lainkonkurrensia koskeviin rikosoikeuden periaatteisiin, jotka ilmenevät eduskunnan lausumista ja aiemmista hallituksen esityksistä, ja joita on muodostettu oikeustieteessä ja oikeuskäytännössä. Itsepesua on vakiintuneesti pidetty lähtökohtaisesti esirikoksen jälkitekona, josta ei voida erikseen rangaista samaa henkilöä esirikoksen lisäksi (HE 66/1988 vp. s. 108, HE 138/2011 vp. s. 7, LaVM 2/2012 vp, LaVL 4/2017 vp; LaVL 11/2017 vp). Näistä periaatteista ja lähtökohdista poikkeaminen edellyttäisi valtioneuvoston näkemyksen mukaan yksilöidympää arviointia ja vahvempia perusteita kuin mitä mietinnössä ehdotettua ratkaisua kritisoinneissa lausunnoissa on esitetty. Tässä arvioinnissa tulisi lausunnoissa esitettyjen näkemysten ja seikkojen lisäksi ottaa huomioon paremmin muun muassa direktiivin jättämä kansallinen liikkumavara ja kriminalisointiperiaatteet, mukaan lukien se, mitä itsepesun laajasta syyksiluettavuudesta (esirikoksen lisäksi) aiheutuisi rikosoikeuden sisäisen johdonmukaisuuden kannalta ja juttumäärien (mukaan lukien resurssien) kannalta.

Koska direktiivit jättävät täytäntöönpanossa liikkumavaraa saavutettavaan tulokseen pääsemiseksi (SEUT 288 artikla), mainituissa lausunnoissa esitettyjen kannanottojen lisäksi on tärkeää huomioida, että itsepesua koskevan 3 artiklan 5 kohdan velvoitteen osalta kansallista liikkumavaraa täsmentää olennaisesti johdanto-osan 11 kohta, jossa asiallisesti todetaan, että itsepesun kriminalisointivelvoite koskee esirikokseen nähden lisävahinkoa aiheuttavia tekoja. On myös huomioitava, etteivät direktiivin säännökset koske syyttämistä, rangaistukseen tuomitsemista tai lainkonkurrensia tai muita jäsenvaltion rikosoikeuden yleisiä periaatteita, jotka vaihtelevat jäsenvaltioittain esimerkiksi syyttäjän harkintavallan osalta. Kuten edellä jaksossa 3.2 on esitetty direktiivin tarkoitus ei ole, että rahanpesusta tulisi esirikoksen lisäksi säännönmukaisesti rangaistava massarikos tai ankaroitaa näin lähes kaikkien hyötyä tuottavien rikosten rangaistuksia, vaan sen tarkoitus on oikeusperustansa mukaisesti (SEUT 83 artiklan 1 kohta) määrittää vähimmäissäännöt erityisen vakavan rahanpesurikollisuuden torjumiseksi.

Mitä tulee rikosvastuun toteuttamiseen itsepesun rangaistavuutta laajentamalla, on todettava, että esimerkiksi rikostutkintakeinojen tai rikoshäädyn menettämisen tehostaminen eivät itsessään ole hyväksyttäviä perusteita jonkin teon säätämiseksi rangaistavaksi. On kuitenkin syytä ottaa huomioon myös se, että esirikoksesta epäily ei nykyisinkään poissulje sitä, että samaan henkilöön kohdistetaan esirikoksen tuottamaa hyötyä koskevaa rahanpesua koskeva esitutkinta,

mukaan lukien rahanpesun kohteena olevan omaisuuden jäljittämistä ja turvaamista koskevat toimet (HE 138/2011 vp, s. 10). Tätä ei ole tarkoitus muuttaa. Lisäksi tulee ottaa huomioon, että esirikoksesta saatu rikoshyöty voidaan laajasti tuomita menetetyksi rikoslain 10 luvun säännösten nojalla, joissa mahdollisuuksia tuomita menettämisestä myös muulta henkilöltä kuin rikoksesta tuomitulta on olennaisesti laajennettu, viimeksi 20.5.2016 voimaan tulleella lailla (356/2016). Edelleen on syytä ottaa huomioon, että mahdollisuuksia menettämisestä täytäntöönpanon turvaamiseksi on vastikään parannettu muun muassa kansainvälisen rikosasiayhteistyön keinoin, esimerkiksi 14 päivänä marraskuuta 2018 annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EU) 2018/1805 jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista koskevien päätösten vastavuoroisesta tunnustamisesta. Asetuksen 41 artiklan mukaan sitä sovelletaan 19.12.2020 alkaen (ks. hallituksen esitys eduskunnalle laiksi jäädyttämistä ja menetetyksi tuomitsemista koskevien päätösten vastavuoroista tunnustamista Euroopan unionissa koskevan asetuksen soveltamisesta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi, HE 102/2020 vp).

Edellä todetuista syistä mietinnössä ehdotetusta itsepesua koskevasta sääntelyratkaisusta ei ole aiheellista olennaisesti poiketa. Lausuntopalautteen johdosta esityksen perusteluja on kuitenkin tältä osin tarkennettu ja laajennettu. Direktiivin jättämisen kansallisen liikkumavaran arviota on täsmennetty. Perusteluissa on selvennetty lainkonkurrensia koskevien periaatteiden merkitystä ja soveltumista itsepesutapauksissa. Perusteluissa on myös täsmennetty sitä, milloin lainkonkurrensian estämättä henkilön syyksi voidaan lukea sekä esirikos että rahanpesu, muun muassa esimerkkitapauksia lisäämällä. Esityksestä käy näin myös aiempaa selkeämmin ilmi, ettei itsepesun syyksiluettavuus koskisi vain törkeää rahanpesua, vaan se olisi tätä huomattavasti laajempi direktiivin velvoitteet ja kansalliset oikeusperiaatteet täyttävällä tavalla.

Itsepesun yksiköiminen ja vanhentuminen

Osassa lausunnoista kritisoitiin sitä, että itsepesun vanhentumisen ja yksiköinnin osalta mietinnössä ei ehdotettu muutoksia nykytilaan. Lausunnoissa tukeuduttiin pitkälti eriävään mielipiteeseen, jonka mukaan tekoaikaa koskevia kannanottoja perustellaan mietinnössä edelleen korkeimman oikeuden ratkaisulla (KKO 2006:39) ottamatta huomioon sitä, että rahanpesun tunnusmerkistö on 1.6.2011 muuttunut, kun rikoslain 32 luvun 6 §:n 1 kohdan tekoapatunnusmerkistöön lisättiin hallussapito (HE 285/2010 vp, LaVM 31/2010 vp). Mietinnössä rikoksen vanhentumista ja yksiköintiä koskeva nykytilaan viittaava kannanotto koskee kuitenkin vain ehdotettua itsepesua koskevaa säännöstä, jonka nojalla pelkkä hallussapito ei olisi itsepesuna rangaistavaa.

Joissain lausunnoissa kritiikin kohteena oli myös se, että mietinnössä on jäänyt keskustelematta se, mikä vaikutus itsepesun erityispiirteillä voi olla tekoajan arvioimiseen tai miten lainkonkurrensioppi ja mietinnössäkin esitetty ajatus mahdollisuudesta pestä samaa omaisuutta vain kerran voidaan yhteensovittaa itsepesua koskevan sääntelyn kanssa. Yhdessä lausunnossa kuitenkin nimenomaisesti katsottiin, ettei olisi perusteltua alkaa määritellä tekohetkeä laissa rikoslajikohtaisesti.

Tältä osin on syytä todeta, että itsepesun vanhentumista ja yksiköimistä ei tulisi määritellä niin, että tällä kierrettäisiin vanhentumissäännökset siten, että itsepesu voisi jatkaa rikosta ja sen vanhentumattomuutta päättymättömästi. Valtioneuvosto kuitenkin jakaa lausunnoissa esitetyn näkemyksen, ettei ole tarkoituksenmukaista, että useasta toisiaan seuraavasta häivyttämistoimesta aina vain ensimmäinen katsottaisiin rangaistavaksi itsepesuksi, josta lukien teko vanhenee. Lausuntopalautteen johdosta esityksen perusteluja on tämän vuoksi vanhentumisen ja yksiköinnin osalta täsmennetty muun muassa toteamalla, että useista osateoista koostuva rahanpesu voidaan kuitenkin katsoa rikosten yksiköimistä koskevien vakiintuneiden lähtökohtien mukaisesti yhdeksi teoksi, joka päättyy viimeisen osateon päättymishetkellä.

6.3 Tarkoitustahallisuus

Osa lausunnonantajista katsoi, että kun rikoslain sääntely edellyttää vastaanottamisen, hallussapidon ja käytön osalta tarkoitustahallisuutta, jota direktiivi ei edellytä, vaikuttavat kotimainen sääntely ja direktiivi olevan ristiriidassa keskenään (eduskunnan oikeusasiamies, Oikeuskanslerinvirasto, Poliisihallitus). Osa kannatti tältäkin osin mietinnön ehdotusta (Suomen Asianajajaliitto, lakimiesliitto, Finanssivalvonta, Itä-Suomen hovioikeus). Useimmat lausunnonantajista eivät kommentoineet tätä kysymystä.

On tärkeää, että direktiivi pannaan tältäkin osin kansallisesti asianmukaisesti täytäntöön kansallista liikkumavaraa ylittämättä. Rikoslain rahanpesusäännöksessä tarkoitustahallisuutta koskevien edellytysten tarkoitus eikä vaikutus ole se, että direktiivin vastaisella tavalla rajataan moitittavia rahanpesutekoja rangaistavuuden ulkopuolelle. Sen sijaan edellytykset tarkentavat tunnusmerkistöä rikosoikeudellisesti moitittaviin tekoihin rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ja kriminalisointiperiaatteiden mukaisti. Tämän vuoksi edellytyksillä on yhä tärkeä merkitys. Esityksen valmistelussa ei ole ollut tiedossa tapausta, jossa tarkoitustahallisuusedellytykset olisivat ongelmallisesti estäneet rikosvastuun toteutumisen, esimerkiksi rahanpesusta syyttämisen tai tuomitsemisen. Laajasta lausuntokierroksesta huolimatta lausunnoissakaan ei ole tuotu esiin tällaista tapausta.

Rahanpesusäännös muiden rikoslain 32 luvun säännösten ohella vastaavat tältäkin osin direktiivillä saavutettavaa tulosta. Tämän näkemyksen kanssa linjassa ovat muun muassa komission aikaisemmat saman sisältöistä rahanpesusäännöstä koskevaa EU-velvoitetta koskevat Suomen lainsäädäntöä koskevat arvioreportit.

Todetun vuoksi mietinnössä ehdotettua sääntelyratkaisua ei ole aiheellista muuttaa. Lausuntopalautteen johdosta esityksen perusteluja on tämänkin kysymyksen osalta kuitenkin edelleen täsmennetty ja kehitetty.

6.4 Ulkomailta tehty esirikos

Lausunnoissa kannatettiin mietinnön säännösehdotusta, jonka nojalla eräitä vakavampia rikoksia pidettäisiin rahanpesun tai törkeän rahanpesun esirikoksina niiden tekovaltion laista riippumatta.

7 Säännöskohtaiset perustelut

Rikoslaki

1 luku. Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

11 §. *Kaksoisrangaistavuuden vaatimus.* Pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti. Direktiivin 3 artiklan 4 kohdan asettamien velvoitteiden täytäntöönpanemiseksi säännöksessä määriteltäisiin ne rikokset, joita olisi pidettävä rahanpesun tai törkeän rahanpesun esirikoksina, vaikka teosta

ei säädettäisi rangaistusta tekopaikan laissa. Säännöksessä määritellyt rikokset täyttävät direktiivin 2 artiklan 1 kohdan a, d ja h alakohdassa mainituissa unionin säädöksissä asetetut kriminalisointivelvoitteet.

Esirikoksen määritelmä on rikoslain 32 luvun 11 §:n rajoitussäännöksessä. Esirikoksella tarkoitetaan rikosta, jolla rahanpesun kohteena oleva omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn.

Ehdotettu säännös ei soveltuisi taannehtivasti ennen sen voimaantuloa tehtyihin tekoihin. Suomessa ei näin ollen voisi syyttää rahanpesusta, joka kohdistuisi ennen säännöksen voimaantuloa vieraassa valtiossa lainmukaisesti tehdyllä teolla saatuun omaisuuteen tai hyötyyn.

Ehdotetun säännöksen nojalla siinä mainituista rikoksista ei voisi Suomessa syyttää päärikoksina tekopaikan laista riippumatta. Rikokset eivät siten rinnastuisi rikoslain 1 luvun 7 §:ssä tarkoitettuihin kansainvälisiin rikoksiin. Rikosten pitäminen rahanpesun esirikoksena ei myöskään edellyttäisi rikoslain 1 luvun 12 §:ssä tarkoitettua valtakunnansyyttäjän syytemääräystä.

Rahanpesun esirikoksina voidaan jo nykyisen lain nojalla pitää tekopaikan laista riippumatta rikoslain 1 luvun 7 §:ssä tarkoitettuja kansainvälisiä rikoksia sekä 1 luvun 11 §:n 2 momentissa tarkoitettuja rikoksia silloin, kun rikoksen tehnyt Suomen kansalainen tai 1 luvun 6 §:n 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu henkilö. Esityksellä ei ole tarkoitus muuttaa tätä.

32 luku. Kätkemis- ja rahanpesurikoksista

11 §. Rajoitussäännökset. Pykälän 1 momenttia muutettaisiin. Direktiivin 3 artiklan 5 kohdan asettamien velvoitteiden täytäntöönpanemiseksi rajoitussäännöstä kavennettaisiin määrittelemällä nykyistä laajemmin ne tilanteet, joissa esirikokseen osallisen vastuu rahanpesusta ei olisi poissuljettu. Itsepesun rangaistavuuden ala laajentuisi nykyisestä. Ehdotetun säännöksen nojalla henkilö, joka on osallinen esirikokseen eli siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn, voidaan tuomita rahanpesusta tai törkeästä rahanpesusta säännöksessä määritellyissä tapauksissa.

Ehdotettu säännös koskisi direktiivin velvoitteita vastaavasti vain vastuuta rahanpesusta ja törkeästä rahanpesusta sekä näiden yritystä. Pelkkä rahanpesurikkomus, tuottamuksellinen rahanpesu ja salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi eivät olisi itsepesuna rangaistavia.

Itsepesusta voitaisiin tuomita ensinnäkin silloin, kun tekijä syyllistyy 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaisesti hyödyn tai omaisuuden muuntamiseen tai siirtämiseen peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän. Tarkoitus ei ole näiden tekotapojen osalta muuttaa rahanpesusäännöksen tunnusmerkistöä asiallisesti muuten kuin tekijäpiirin osalta, joten muuntamisella ja siirtämisellä näissä tarkoituksissa tarkoitettaisiin samaa kuin 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa (HE 180/1992 vp, s. 17-19, HE 53/2002 vp, s. 35-36, HE 285/2010 vp, s. 14, LaVM 31/2010 vp).

Toiseksi esirikokseen osallinen voitaisiin tuomita rahanpesusta tai törkeästä rahanpesusta silloin, kun tällaisen teon tarkoituksena on avustaa toista rikoksentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset. Luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdan vastaavasta sanamuodosta poiketen säännös koskisi vain toisen rikoksentekijän avustamista. Jos esirikokseen osallisen tarkoituksena olisi pelkästään oman rikoksensa oikeudellisten seuraamusten välttäminen, ei omaisuus-

HE 183/2020 vp

den muuntaminen tai siirtäminen sellaisenaan ilman muita rangaistavia tarkoituksia tai seurauksia olisi itsepesuna rangaistavaa. Tällaisen teon moite sisältyy jo esirikoksesta langetettavaan rangaistukseen. Tunnuksimerkistö koskisi siten tilanteita, joissa samaan esirikokseen on osallistunut kaksi tai useampi henkilö varsinaisena tekijänä, yllyttäjänä tai avunantajana, ja tekijän tarkoituksena on avustaa ainakin yhtä näistä välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset omaisuutta muuntamalla tai siirtämällä. Tarkoitus ei ole näidenkään tekojen osalta muuttaa rahanpesun tunnuksimerkistöä asiallisesti muuten kuin tekijäpiirin osalta, joten avustamistarkoituksella tarkoitettaisiin samaa kuin 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa (HE 180/1992 vp, s. 17-19).

Kolmanneksi esirikokseen osallinen voitaisiin tuomita rahanpesusta tai törkeästä rahanpesusta silloin, kun hän 6 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisesti peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistoimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä. Tarkoitus ei ole näidenkään tekojen osalta muuttaa rahanpesun tunnuksimerkistöä asiallisesti muuten kuin tekijäpiirin osalta, joten peittämisellä ja häivyttämisellä tarkoitettaisiin samaa kuin 6 §:n 1 momentin 2 kohdassa (HE 180/1992 vp, s. 17-19, HE 53/2002 vp, s. 35-36, HE 285/2010 vp, s. 14, LaVM 31/2010 vp).

Myös kaikkien edellä mainittujen tekojen yritys olisi rangaistavaa.

Tunnuksimerkistön nojalla itsepesun rangaistavuuden ulkopuolelle jäisivät näin ollen rahanpesuteot, joissa tekijä pelkää ottaa vastaan, käyttää, luovuttaa, välittää tai pitää hallussaan rikoksellaan hankkimaansa omaisuutta, rikoksensa tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta.

Tunnuksimerkistön ulkopuolelle jäisivät ylipäänsä rahanpesuteot, jossa ei ole joko 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua peittämis-, tai avustamistarkoitusta tai kysymys 2 kohdassa tarkoitettua rikoshyödyn alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvien määräämistoimien tai oikeuksien tahallisuudesta peittämisestä tai häivyttämisestä. Näin ollen esimerkiksi se, että henkilö ajaa varastamallaan autolla, ei sellaisenaan tulisi arvioitavaksi varkauden lisäksi itsepesuna rangaistavana omaisuuden siirtämisenä vaan kyseessä olisi itsepesuna rankaisematon omaisuuden käyttö, jos tekoon ei kuulu 1 kohdassa tarkoitettua peittämis- tai avustamistarkoitusta eikä tekijä myöskään tahallaan aiheuta auton peittymistä tai häivyttymistä 2 kohdassa tarkoitettulla tavalla.

Direktiivissä veloitetaan säätämään rangaistavaksi määrätyt rahanpesuteot, mutta se ei koske lainkonkurrensia tai muita jäsenvaltion rikosoikeuden yleisiä periaatteita. Direktiivissä myös veloitetaan säätämään rangaistavaksi itsepesu ainoastaan silloin, kun se aiheuttaa esirikokseen nähden lisävahinkoa (direktiivin johdanto-osan 11 kohta). Näin ollen myös tapauksissa, joissa esirikokseen osallisen jälkiteko täyttää sellaisen rahanpesun tunnuksimerkistön, jonka tuomitseminen itsepesuna ei olisi rajoitussäännöksen nojalla poissuljettu, voisi lain soveltamistilanteessa tulla arvioitavaksi se, onko rahanpesuteossa kysymys esirikoksen jälkiteosta, joka ei aiheuta esirikokseen nähden lisävahinkoa, ja joka on näin ollen esirikoksen kanssa lainkonkurrensissa.

Arvioitaessa ehdotetun säännöksen nojalla sitä, tuomitaanko tekijä esirikoksen lisäksi rangaistukseen myös rahanpesuteosta vai ovatko teot lainkonkurrensissa, keskeistä olisi yleensä se, onko menettelyssä kyse esirikokseen kiinteästi liittyvästä tai säännönmukaisesta keinosta esirikoksella saadun omaisuuden hyödyntämisen turvaamiseksi. Esirikoksen rangaistus sisältäisi moitteen varsinkin sellaisista vähäisemmistä ja yksinkertaisemmista teoista, jotka ovat vähimmäisedellytyksiä rikoksesta hyötymiselle. Tällainen menettely voisi olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun rikoksella saaduilla käteisvaroilla yksinkertaisesti maksetaan ostoksia ilman muuta

peittämisi- tai häivyttämisijärjestelyä (varojen vastaanottaja saattaa tästä huolimatta syyllistyä rahanpesuun).

Itsepesuna esirikoksen lisäksi tuomittavia olisivat yleensä esirikokseen kiinteästi liittyvästä tai muuten säännönmukaisesta hyödyntämisen turvaamisesta poikkeavat ja sellaista pidemmälle viedyt tai muuten monimutkaisemmat peittämisi- tai häivyttämisi-toimet, joilla rikoksella saatu omaisuus tai rikoksen tuottama hyöty saatetaan kiertoon rahoitusjärjestelmässä. Tällaiset teot olisivat itsepesuna tuomittavia myös silloin, kun tekijä on osallistunut esirikokseen täysimääräisesti. Tällainen poikkeavampi ja vahingollisempi toiminta ei yleensä tulisi arvostelluksi esirikoksesta säädettyssä rangaistuksessa myötärangaistuna jälkitekona. Itsepesuna tuomittavaksi voisivat tulla esimerkiksi varojen häivyttäminen erityisten pankkitilien kautta tai varojen sijoittaminen peittämisi- tai häivyttämistarkoituksessa yhtiöihin, joilla ei ole aitoa liiketoimintaa.

Myös tätä yksinkertaisemmat rahanpesuteot voisivat olla itsepesuna erikseen tuomittavia, kun ne eivät kiinteästi tai säännönmukaisesti liity esirikokseen. Itsepesuna olisi yleensä syytä tuomita esimerkiksi rikoksella saadun omaisuuden siirtäminen vastikkeetta toisen nimiin peittäen siihen kohdistuvan omistusoikeuden tai muu vastaava järjestely omaisuuden alkuperän peittämiseksi. Se, että esimerkiksi petokseen syyllistynyt vastaanottaa rikoshyödyn asianomistajalta pankkitililleen ei sellaisenaan lukeutuisi itsepesuna rangaistavan rahanpesun tunnusmerkistöön. Jos petokseen syyllistynyt kuitenkin siirtää rahaa tililtään pankkijärjestelmässä eteenpäin, esimerkiksi vastikkeetta tuttavansa pankkitilille, olisi tekoa yleensä arvioitava erikseen tuomittavana itsepesuna, jos tällainen teko täyttää myös muut tunnusmerkistötekijät. Jos taas petokseen syyllistynyt ostaa rikoksella saamallaan varoilla käyttösineen, joka jää hänen käyttönsä, olisi kyseessä esirikokseen kiinteästi liittyvä jälkitekko, jota ei yleensä olisi erikseen rangaistava itsepesuna.

Itsepesusta olisi yleensä tuomittava myös silloin, kun tekijä on tunnusmerkistön täyttävällä tavalla rikoshyötynsä peittämiseksi tai häivyttämiseksi tai rikoskumppaninsa avustamiseksi erityisin toimenpitein erehdyttänyt pankkia tai muuta ilmoitusvelvollista näiden suorittaessa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi annetussa laissa (444/2017) säädettyjä velvollisuuksiaan. Myös erityisiin toimiin ryhtyminen kirjanpidon vääristämiseksi tai liiketoimien tekemiseksi olisivat sellaisia säännönmukaisesta hyödyn turvaamisesta poikkeavia tekoja, joiden osalta erillinen rangaistus itsepesusta voisi tulla kysymykseen. Tämän tyyppiset jälkitekot voisivat joissain tapauksissa täyttää myös muun rikoksen tunnusmerkistön, esimerkiksi petoksen (rikoslain 36 luvun 1 §), väärennyksen (rikoslain 33 luvun 1 §) tai kirjanpitorikoksen (rikoslain 30 luvun 9 §). Myös se, tuomittaisiinko tällaisissa tapauksissa itsepesusta vai muusta rikoksesta, ratkaistaisiin konkurrenssia koskevien sääntöjen perusteella.

Vaikka jokin monimutkainen rahanpesutoimi olisi jossain tilanteessa välttämätön keino hyötyä rikoksestaan taikka yleinen tai tavanomainen joissain yhteyksissä, esimerkiksi järjestäytyneen rikollisryhmän toiminnassa, ei tämä tarkoita, etteikö se voisi olla itsepesuna erikseen tuomittava.

Ehdotetussa säännöksessä viitatus rahanpesun tunnusmerkistön täyttävä teko voitaisiin tuomita itsepesuna myös tilanteissa, joissa rahanpesu muodostaa tekojen jatkuvuus ja suunnitelmallisuus huomioon ottaen olennaisimman ja moitittavimman osan rikoskokonaisuudesta. Näissäkään tilanteissa tekoa ei olisi pidettävä myötärangaistuna jälkitekona (HE 138/2011 vp, s. 10-12, LaVM 2/2012 vp).

Nykytilaa vastaavasti itsepesusta ei olisi kysymys silloin, kun rikoskokonaisuudesta epäillyn osallisen syyllisyyttä pääririkokseen ei saada selville. Tällaisessa tilanteessa voimassa olevan-

kaan lainsäädännön nojalla 11 §:n 1 momentin rajoitussäännös ei sovellu eikä se siten estä esirikokseen osalliseen kohdistuvaa esitutkintaa tai hänen syyttämistä tai tuomitsemista mistä tahansa rahanpesuna rangaistavasta teosta (HE 138/2011 vp, s. 10). Ehdotetulla säännöksellä ei ole tarkoitus muuttaa tätä.

Itsepesusta tuomitseminen ei edellyttäisi, että myös esirikos syyksiluetaan, vaikka sekin on ehdotetun säännöksen nojalla mahdollista. Rangaistuksen mittaamisharkinnassa tulisi huomioida se, että esitetyn lainmuutoksen tarkoitus on mahdollistaa tuomitseminen tilanteissa, joissa rikoshyödyn turvaamista koskevasta teosta koituu vahinkoa lailliselle taloudelle ja sitä koskeva moite ei tule kokonaisuudessaan huomioiduksi jo esirikoksen rangaistuksessa. Teon moitittavuutta arvioitaessa tulisi ottaa huomioon muun muassa pestyn omaisuuden arvo, tekijän osallisuuden aste esirikokseen sekä teon laajamittaisuus tai suunnitelmallisuus. Omaisuuden peittämistä tai häivyttämistä rahoitusjärjestelmässä olisi pidettävä moitittavuutta lisäävänä seikkana.

Itsepesun syyteoikeus vanhenisi itsenäisesti esirikoksen syyteoikeuteen nähden. Vanhentumisaika alkaisi rahanpesuntoimen päättymishetkellä. Rahanpesuntunnusmerkistön kerran täytyttyä samaan rikoshyötyyn kohdistuvia saman tekijän suorittamia uusia toimia ei lähtökohtaisesti voida arvioida enää alkuperäisestä rahanpesuteosta erillisinä rikoksina. Useista osateoista koostuva rahanpesu voidaan kuitenkin katsoa rikosten yksiköimistä koskevien vakiintuneiden lähtökohtien mukaisesti yhdeksi teoksi, joka päättyy viimeisen osateon päättymishetkellä.

Rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen sisältyvän taannehtivuuskiellon mukaan rikoksesta ei voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin siitä on tekohetkellä laissa säädetty. Selvyyden vuoksi todetaan, että ehdotettua rikoslain 32 luvun 11 §:n 1 momenttia voidaan soveltaa vain sellaisissa tapauksissa, joissa kaikki rangaistavuuden perustavat seikat ajoittuvat lain voimaantulon jälkeen.

8 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan 3.12.2020, joka on direktiivissä säädetty kansallisen voimaansaattamisen määräaika.

9 Toimeenpano ja seuranta

Direktiivin 14 artiklan 1 kohdan mukaan komissio antaa viimeistään 3 päivänä joulukuuta 2022 Euroopan parlamentille ja neuvostolle kertomuksen, jossa arvioidaan, missä määrin jäsenvaltiot ovat toteuttaneet tarvittavat toimenpiteet tämän direktiivin noudattamiseksi. Artiklan 2 kohdan mukaan komissio antaa viimeistään 3 päivänä joulukuuta 2023 Euroopan parlamentille ja neuvostolle kertomuksen, jossa arvioidaan tämän direktiivin lisäarvoa rahanpesun torjunnassa sekä sen vaikutusta perusoikeuksiin ja -vapauksiin. Komissio antaa kertomuksen perusteella tarvittaessa säädösehdotuksen tämän direktiivin muuttamiseksi. Komissio ottaa huomioon jäsenvaltioiden toimittamat tiedot.

10 Suhde perustuslakiin ja säättämisjärjestys

Direktiivin velvoitteiden täytäntöönpanemiseksi ehdotetut muutokset rikoslakiin koskevat Suomen rikosoikeuden soveltamisalan laajentamista ja rahanpesun esirikokseen osallistuneen nykyistä laajempaa rikosoikeudellista vastuuta myös rahanpesuteosta. Ehdotukset perustuvat Suomea sitoviin kansainvälisiin velvoitteisiin. Tällaisen yhteyden perustuslakivaliokunta on todennut sääntelyn hyväksyttävyyttä tukeväksi seikaksi (esimerkiksi PeVL 38/2012 vp s. 3/I). Toisaalta myös kansainväliset veloitteet on toteutettava perus- ja ihmisoikeuksien mukaisesti.

Perustuslaista rangaistussäännöksille seuraavat rajoitukset liittyvät ennen kaikkea perusoikeuksiin. Ne asettavat valtiosääntöiset rajat paitsi sille, mitä tekoja voidaan säätää rangaistavaksi, myös sille millaisia rangaistuksia rikoksiin voidaan liittää. Rangaistussäännösten tulee täyttää perusoikeuksien rajoittamista koskevat yleiset edellytykset ja kulloisestakin perusoikeussäännöksestä mahdollisesti johtuvat erityiset edellytykset. Vaikka rangaistavaksi säädettävä teko itessään ei koskiskaan toimia, joihin perustuslaki nimenomaisesti oikeuttaa, merkitsee sakko-rangaistus joka tapauksessa kajoamista tuomitun omaisuuteen ja vankeusrangaistus henkilökohtaiseen vapauteen. Kaiken kaikkiaan perustuslakivaliokunnan perusoikeuksien rajoittamisedellytyksiin palautuva käytäntö koskee rikoslainsäädäntöä yleisesti (Ks. esimerkiksi PeVL 20/2018 vp s. 2-4, PeVL 48/2017 vp s. 7-8, PeVL 15/2010 vp, PeVL 17/2006 vp s. 2/II, PeVL 20/2002 vp s. 6/I, PeVL 23/1997 vp s. 2-3).

10.1 Hyväksyttävyyss- ja suhteellisuusvaatimus

Perusteen, jolla perusoikeutta rajoitetaan, tulee ensinnäkin olla perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta hyväksyttävä. Rikosoikeudellisessa sääntelyssä hyväksyttävänä rajoitusperusteena voi olla esimerkiksi pyrkimys suojata jonkin muun kuin rajoituksen kohteena olevan perusoikeuden toteutumista tai saavuttaa jokin muu sellainen päämäärä, joka on perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta objektiivisin perustein arvioituna normatiivisessa mielessä hyväksyttävä (PeVL 9/2016 vp ja PeVL 61/2014 vp s. 3/I).

Rajoitussääntelyn tulee lisäksi olla painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimaa. Perusoikeuksia ei siten pidä rajoittaa tarpeettomasti tai vain varmuuden vuoksi, vaikka käsillä olisikin siinä hyväksyttävä rajoitusperuste. Perustuslakivaliokunta on esimerkiksi katsonut, ettei tekoja pidä säätää rangaistaviksi jos rangaistussäännöksellä on lähinnä symbolinen merkitys (ks. PeVL 5/2009 vp s. 3/II ja PeVL 29/2001 vp s. 4/I). Perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin sisältyvä hyväksyttävyyssvaatimus koskee myös rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää ja voi olla käytännössä merkittävä rangaistuksia koskevan sääntelyn kannalta (ks. esim. PeVL 9/2016 vp s. 4-6).

Rikoslain tunnusmerkistöjen ja rangaistusasteikkojen ankaruuden osalta merkityksellinen on myös oikeasuhtaisuutta koskeva vaatimus. Tämä suhteellisuusvaatimus edellyttää sen arvioimista, onko vastaava tavoite saavutettavissa muulla perusoikeuteen vähemmän puuttuvalla tavalla kuin rangaistussäännöksellä. Myös rangaistuksen ankaruus on yhteydessä suhteellisuusvaatimukseen (ks. esim. PeVL 20/2002 vp s. 6/I, PeVL 23/1997 vp s. 2/II). Rangaistusseurauksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (PeVL 9/2016 vp s. 2, PeVL 56/2014 vp s. 2-3, PeVL 16/2013 vp s. 2/I, PeVL 23/1997 vp s. 2/II).

Rahanpesu muodostaa uhan lailliselle taloudelle, jota kriminalisoinnilla pyritään suojaamaan. Itsepesun rangaistavuuden laajentamisella pyritään vahvistamaan tätä suojaa. Rangaistavuuden

laajentamisessa on kysymys siitä, että esirikokseen osallistunut voitaisiin tuomita sekä esirikoksesta että eräistä esirikoksella saatuun hyötyyn kohdistuvista lisävahinkoa aiheuttavista rahanpesuteoista, joista häntä ei nykyisen rajoitussäännöksen nojalla voi tuomita. Lainmuutoksen johdosta itsepesijälle voitaisiin langettaa nykyistä laajemmin rangaistus sekä esirikoksesta että rahanpesusta. Rangaistus olisi sen vuoksi näissä tapauksissa nykyistä jossain määrin ankarampi. Kuten lakiehdotuksen perusteluissa on esitetty, nämä tapaukset olisivat lähinnä sellaisia, joissa rahanpesuteot ovat tyypiltään ja vakavuudeltaan säännönmukaisesta hyödyn turvaamisesta poikkeavia ja niillä on lailliselle taloudelle aiheuttamansa lisävahingon vuoksi esirikokseen nähden itsenäistä moitittavuutta.

Itsepesun rangaistavuutta koskeva säännös on laadittu siten, että se yhtäältä täyttää direktiivin vähimmäisvelvoitteet muttei toisaalta laajentaisi rangaistavuuden alaa perusteettomasti. Silloin kun henkilön rikoshyötyyn kohdistuvia tekoja pidettäisiin myötärangaistuinä jälkitekoina, ei niistä voisi jatkossakaan tuomita toiseen kertaan rahanpesuna. Itsepesun rangaistavaksi säättäminen esitetyllä tavalla ei sen vuoksi merkitsisi saman henkilön rankaisemisesta samasta teosta kahteen kertaan. Tämän voidaan katsoa sopivan yhteen EU:n perusoikeuskirjan 50 artiklassa säädetyn kiellon kanssa, jonka nojalla ketään ei saa panna syytteeseen tai rangaista rikoksesta, josta hänet on jo unionissa lopullisesti vapautettu tai tuomittu syylliseksi lain mukaisesti (niin sanottu *ne bis in idem* –sääntö). Ehdotettua itsepesua koskevaa säännöstä voidaan näin ollen pitää hyväksyttävänä ja oikeasuhtaisena.

10.2 Laillisuusperiaate

Perustuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Säännöksessä turvattu rikosoikeudellinen laillisuusperiaate sisältää vaatimuksen sääntelyn täsmällisyydestä. Sen mukaan kunkin rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava laissa riittävällä täsmällisyydellä siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa rangaistava (esim. PeVL 20/2018 vp, s. 2 viitteinen).

Myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artiklan 1 kappaleen 1 virkkeen mukaan ketään ei ole pidettävä syyppänä rikokseen sellaisen teon tai laiminlyönnin perusteella, joka ei ollut teko hetkellä kansallisen lainsäädännön tai kansainvälisen oikeuden mukaan rikos. Vastaava sääntö sisältyy EU:n perusoikeuskirjan 49 artiklaan. Myös nämä säännökset edellyttävät rangaistus-säännöksiltä ennustettavuuden takaavaa yksityiskohtaisuutta ja täsmällisyyttä.

Itsepesun rangaistavuutta koskevassa säännöksessä määriteltäisiin tyhjentävästi ne rahanpesun tunnusmerkistöön kuuluvat teot, joihin syyllistynyt henkilö voitaisiin tuomita rahanpesusta silloinkin, kun hän on osallinen myös esirikokseen. Säännös on laadittu siten, että sen sanamuoto kattaa kaikki ne teot, joiden tulee direktiivin mukaan olla itsepesuna rangaistavia. Direktiivin velvoitteet eivät koske jäsenvaltioiden rikosoikeuden yleisiä periaatteita tai rikosprosessia, jotka vaikuttavat säännösten soveltamiseen yksittäistapauksissa. Itsepesua koskevan säännöksen perusteluissa vahvistettaisiin, että sen soveltamista ohjaisivat lainkonkurrensia ja myötärangastua jälkitekkoa koskevat periaatteet. Yksittäistapauksessa säännöksen soveltaminen edellyttäisi näin ollen sen arvioimista, voidaanko itsepesusäännöksen tunnusmerkistöä koskevaa rahanpesutekkoa pitää sellaisena, ettei se tule jo kokonaan arvostelluksi esirikoksesta langetettavassa rangaistuksessa. Koska rikoslaisa ei ole lainkonkurrensia koskevaa yleissäännöstä, soveltamista lainkonkurrensisääntöjen mukaisesti täsmennettäisiin lakiehdotuksen perusteluissa. Säännös ei tässä mielessä poikkeaisi muusta rikoslainsäädännöstä, jossa eri rikostunnuksmerkis-

töjen keskinäisen suhteen arviointi yksittäistapauksessa on esitöiden, lainkonkurrenssia koskevien sääntöjen ja oikeuskäytännön varassa. Ehdotettu itsepesua koskeva säännös olisi laillisuusperiaatteen kannalta paras tapa täyttää kattavasti direktiivin asettamat velvoitteet.

Kaksoisrangaistavuuden edellytyksestä poikkeaminen eräiden esirikosten osalta laajentaisi asiallisesti Suomen rikosoikeudellista toimivaltaa. Ehdotettu säännös on merkityksellinen laillisuusperiaatteen asettamien täsmällisyyden ja ennakoitavuuden vaatimusten kannalta. Säännöksen nojalla vieraan valtion alueella tapahtuneen lainmukaisen toiminnan tuottamaan hyötyyn kohdistuvista teoista voitaisiin rangaista Suomessa rahanpesuna. Säännös koskisi seksuaalista hyväksikäyttöä, järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa ja lahjontaa koskevia rikoksia. Kysymykseen tulevat rikokset lueteltaisiin säännöksessä tyhjentävästi. Säännös ei soveltuisi taannehtivasti ennen sen voimaantuloa tehtyihin tekoihin. Säännöksen nojalla rikoksista ei voisi tuomita tekopaikan lainsäädännöstä riippumatta Suomessa päätekona. Sen vuoksi säännös merkitsisi rajoitetumpaa poikkeusta kaksoisrangaistavuuden edellytykseen kuin rikoslain 1 luvun kansainvälisiä rikoksia koskeva 7 § ja Suomen kansalaisen tai tähän rinnastettavan henkilön ulkomailla tekemiä rikoksia koskeva 11 §:n 2 momentti, joiden nojalla Suomella on toimivalta tuomita säännöksissä tarkoitetuista rikoksista päärikoksena tekopaikan lainsäädännöstä riippumatta. Ehdotettu säännös täyttäisi laillisuusperiaatteen asettamat vaatimukset.

Mainituilla perusteilla lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Ponsi

Koska direktiivissä on säännöksiä, jotka ehdotetaan pantaviksi täytäntöön lailla, annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

rikoslain 1 luvun 11 §:n ja 32 luvun 11 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 32 luvun 11 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 187/2012, sekä
lisätään 1 luvun 11 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 626/1996, 368/2019 ja 486/2019, uusi 3 momentti seuraavasti:

1 luku

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta tekopaikan laissa, sitä on pidettävä rahanpesun tai törkeän rahanpesun esirikoksena, jos teosta säädetään rangaistus:

- 1) 16 luvun 13 tai 14 §:ssä;
- 2) 17 luvun 1 a, 8, 8 a, 18, 18 a tai 19 §:ssä;
- 3) 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7, 7 b tai 8 a—8 c §:ssä;
- 4) 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä ja teko kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön;
- 5) 30 luvun 7, 7 a, 8 tai 8 a §:ssä; taikka
- 6) 40 luvun 1 tai 2 §:ssä.

32 luku

Kätkemis- ja rahanpesurikoksista

11 §

Rajoitussäännökset

Tässä luvussa tarkoitettu rikoksesta ei tuomita henkilöä, joka on osallinen siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn (*esirikos*). Henkilö, joka syyllistyy 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun hyödyn tai omaisuuden muuntamiseen tai siirtämiseen peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaakseen toista rikoksentehtävää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset tai 2 kohdassa tarkoitettuun peittämiseen tai häivyttämiseen tai mainitun teon yritykseen, voidaan kuitenkin tuomita rahanpesusta tai törkeästä rahanpesusta tai mainitun rikoksen yrityksestä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

HE 183/2020 vp

Helsingissä 22.10.2020

Pääministeri

Sanna Marin

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson

Laki

rikoslain 1 luvun 11 §:n ja 32 luvun 11 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 32 luvun 11 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 187/2012, sekä
lisätään 1 luvun 11 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 626/1996, 368/2019 ja 486/2019, uusi 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 luku

1 luku

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

11 §

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Vaikka teosta ei säädetä rangaistusta teko-
paikan laissa, sitä on pidettävä rahanpesun tai
törkeän rahanpesun esirikoksena, jos teosta
säädetään rangaistus:

- 1) 16 luvun 13 tai 14 §:ssä;
- 2) 17 luvun 1 a, 8, 8 a, 18, 18 a tai 19 §:ssä;
- 3) 20 luvun 1, 2, 4, 5, 6, 7, 7 b tai 8 a—8 c §:ssä;
- 4) 20 luvun 9 tai 9 a §:ssä ja teko kohdistuu kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön;
- 5) 30 luvun 7, 7 a, 8 tai 8 a §:ssä; taikka
- 6) 40 luvun 1 tai 2 §:ssä.

32 luku

32 luku

Kätkemis- ja rahanpesurikoksista

Kätkemis- ja rahanpesurikoksista

11 §

11 §

Rajoitussäännökset

Rajoitussäännökset

Voimassa oleva laki

Tässä luvussa tarkoitettu rikoksesta ei tuomita henkilöä, joka on osallinen siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn (esirikos). Henkilö voidaan kuitenkin tuomita 7 §:n mukaisesta rikoksesta, mikäli rahanpesurikos muodostaa tekojen jatkuvuus ja suunnitelmallisuus huomioon ottaen olennaisimman ja moitittavimman osan rikoskokonaisuudesta.

—————

Ehdotus

Tässä luvussa tarkoitettu rikoksesta ei tuomita henkilöä, joka on osallinen siihen rikokseen, jolla omaisuus on toiselta saatu tai joka on tuottanut hyödyn (esirikos). Henkilö, joka syyllistyy 6 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun hyödyn tai omaisuuden muuntamiseen tai siirtämiseen peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaakseen toista rikoksentehtäjä välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset tai 2 kohdassa tarkoitettuun peittämiseen tai häivyttämiseen tai mainitun teon yritykseen, voidaan kuitenkin tuomita rahanpesusta tai törkeästä rahanpesusta tai mainitun rikoksen yrityksestä.

—————

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

—————